

Bajramska legenda.

Pri turbanu turban, fes . . . pisana gneča!
Lestenci razlivajo lučij nebroj.
Noč v veliki džamiji v Mekki je sveti
Prečaral spet bajram v dan bajen nocój.

Ti Allah le veš, iz katerih pač krajev
Prispeli ti romarji tvoji so vsi!
Sedaj so tu, kamor jih klical je prerok,
In zdí se jim: sám on mej njimi stoji . . .

Na leci zaprl črnobradi je ímam
Baš knjigo prerokovo, sveti korán;
In že priklonivši se vernikom resno
Po stopnicah stopa, izgine jim v stran.

Slovesno zvenela je sura za suroj
Iz žrečevih ust po svetišči okrog;
O blaženstvu rajskem nocoj jim je čital . . .
Pravičen si, Allah, sodník si ti strog!

Pač diven po smrti raj svojcem obetaš,
Ó Mohamed! Srečen, kdor vanj je sprejet!
Po vrtilih posedajo senčnih, cvetočih,
A streže jim zbor črnookih deklét . . .

Glej, tu razdeli se gnetoča se tolpa!
Mlad romar se rine naprej mej ljudmi;
Popenja po stopnicah že se na leco,
Na leci neznanec stoji — govori:

»Naš Mohamed dobri se moti, o bratje!
Raj svoj on uživa sám v večnosti naj!
Ne šele po smrti, na ónem tam svetu —
Že tukaj imeti mi čemo svoj raj!

»Ljubimo se, bratje, tu, dokler živimo!
In v raj si prestvarimo svet tá sami!
Ljubezen, — to sredstvo čarovno je sveto,
Ki zemljo v najlepši nam raj spremeni.

»O tákrat že sreče pozemeljske soluce
Ne bo na izbrancev sijalo le broj;
Krivice brat delal ne bode več bratu,
Utihi na svetu krvavi bo boj.

»Ne bo milijonom več stradati treba,
Da jeden le jedel, mastil bi se tam;
Ne bo milijón več beračilo bratov,
Da jeden mej njimi bogátel bi sám.

»Ljubezen rodila svobodo bo zlato,
Ne bo več sramótnih verig in okóv;
Vsi, kar nas svet nosi, le bratje in sestre . . .
Ne bo več trinogov, ne bo več robóv!

»Zavidal nas prerok v nebesih bo svojih,
Na svet bo z rajani sám želal nazáj;
Tu vživali tudi mi bomo nebesa,
Vsa zemlja že sama resničen bo raj!

»Takó mi je pravil domá neki Anglež . . .
Tu vélik po džámiji vstal je nemir,
In dalje on, žal, govoriti ní mogel;
Mej romarji rasel je hrup in prepír.

Tu strinjali so se z govornikom smélím
In ploskali mislim njegovim na glas,
A tam krivoverca ga zmérjali drugi,
»Odpadnik!« mu kričali jezni v obraz . . .

Star derviš naredil zmešnjavi je konec.
H govorniku tiho se bil je popél,
Sočutno pogledal v oči mu je žive,
Sočutno za roko ga desno prijél:

»Z menoj, z menoj, sinko, na zrak in k počitku!
Bolán si, moj ljubi, kaj ne da, bolán?
Pot daljnja, opasnosti razne na poti . . .
Dà, pójva na zrak iz sopárice v stran!«

A. Aškerc.

Groga in drugi.

Spisal R.

XI.

(Dalje.)

es čas pozneje je ostal Francelj tih, miren, sam za-se, utopljen v temotne slutnje . . .

Grog pa se je nabral obraz polagoma v prijazne gube site zadovoljnosti, in gospodu korporalu Godrnjavčku je ugajalo vojaško življenje v drdrajočem, jednakomerno bobnečem vagonu do hripave skrajnosti. Gnali so v plemeniti priljudnosti z vsemi tovariši od konca do kraja burno veselje in glasno vpitje. Sami bi si ne bili nikdar mislili kaj takega v svojem srcu, ki je bilo sicer polno pesimističnih nazorov; zakaj le taki se spodobijo vsakemu višje stoječemu duhu . . . kaj pa šele takemu gospodu, kakor so bili ravno gospod korporal Godrnjavček, svetla posoda vseh koncentriranih vojaških krepostij!

O vremenu Grog niso pozneje razodeli nič natančnejšega, nikar pa da bi se bili prehiteli s kako prenašlo prognozo. Saj so bili vedno previden in preudaren in razboren mož; malo ali nič niso zaupali učenim kvantom, negotovim čenčam. Tačas tudi niso odklonili prijazne ponudbe dobrosrčnega Dolenjca, ki jim je dal z izrazi odličnega spoštovanja čutarico izvrstne domače slivovke na pravico, in so stregli z njo svoji volji tako dolgo, dokler se jim ni zaletelo. In potemtakem so dejali kašljajoč, da ne morejo več piti . . . Pa res niso mogli, zakaj v čutarici ni bilo nobene kapljice več.

Lepi vzprejem krških civilistov so trdovratno prespali in se vzbudili vsi mrkli in mižavi šele v kraljevem mestu, kjer niso mogli prehvaliti obilega vina, podarjenega od šarmantnih Zagrebčanov.

Ob tej lepi priliki, pravijo, niso pozabili in so zgodovinsko priščipnili ljubljansko gospodo gotovih »višjih slojev«, ki niti ob prihodu, niti ob odhodu polkovem ni nikakor pokazala brige in ljubezni do domačih sinov s pretirano mero. Slovesno so si vzvihtavali dolge, trde brke in povzdignili svoj hripavi glas vpričo Groge in drugih v svečano obljubo, da se povrnejo ob prvi ugodni priložnosti semkaj, ne samo zato, da se bolje privadijo prikupljivemu hrvaškemu jeziku, ampak tudi zato, da se seznanijo še bolj podrobno z različnimi izvirnimi hrvaškimi vini.

Toda že v Sisku, kjer so zapustili naši vojaki vlak, so začeli gospod korporal Godrnjavček na precej grde načine godrnjati in ostro obsojevati vse nadloge, katere so, po njih nezmotni razsodbi, pregrešili jedino le zanikarni Turki. Tudi sovražno ploho, katera se je usula na naše v Sisku, so dejali naglo užaljeni mož kratko malo turškim čarovnicam na rovaš in se zakleli z jednim svojih najhujših »permej-kukušev«, da bodo grenili s posebno nemilostjo dneve vsakomur, kateri bi se predrznil le sanjati o kaki prijaznosti z nevernimi dekleti! Vzpričo take srditosti so naši kranjski Janezi, kar jih je bilo blizu, takoj preudarili, da bi bilo treba plačati gospodu korporalu za zaljubljeno pismo najmanj trikrat toliko, kakor doma, in so zatorej na tihem za se še jedenkrat obljubili trpežno, večno zvestobo vsaki svoji Micki.

Takoj prve dni so poskusili vojaki vse težave napornega marša. Zaviti v visok, siv oblak cestnega prahu, so korakali v nepopisni soparici in vročini. Nikjer ni bilo nobene sence, nikjer kapljice vode, dolgo nobene vasi. Kjer so prišli do vodnjaka, so ga hipoma izpraznili do blatnega dna.

Take razmere so se gospodu korporalu Godrnjavčku hudo zamerile; že od daleč so revskali na nedolžno Bosno in jo devali tako v nič, da so se jim infanteristi glasno smejali. Čim bolj so se ljutili stari vojščak, tem veseleje so se jim krohotali sosednji možje, dobro vedoč, da je vse dovtipno, kar pride iz ust višjega bitja, in da je torej krvava dolžnost vsakega nižjega, smejati se po vsakem zabavljivem izreku. Zlasti skromni Gropa je imel vsa usta polna cestnega prahu.

Tudi to ni nikakor ugajalo gospodu korporalu, da so morali tu in tam, kakor pri Novski, streljati proti kolonom v tarčo, iz lesenih desek narejeno, in da so morali pridno eksercirati in uriti rezerviste. Vse to se jim je zdelo vrlo nepotrebno, in žal jim je bilo za smodnik in svinec in nove komisne škornje.

»Poslušajte, kaj vam pravim!« so zabavljali. »Ali ne bi bili morebiti mogli ostati, recimo, tam v Zagrebu, če smo se morali že odpeljati z doma? Tam je dosti ravnine in planjave za parado, permej-kukuš, pa še za kakšno! In tudi take suše ne bi trpeli po tamošnjih lepih krajih in nobene žeje ne, če Bog da, da je res. Zdaj pa tukaj zajčke plašimo in čas tratimo, Turka pa kar nobenega ni videti!«

Ali, ko so dnevni ukazi zmeraj pogosteje in ostreje naglašali previdnost v občeivanju z Bošnjaki, ko so prihajale in se pridruževale vedno in vedno zopet nove vojne čete, tedaj so postajali gospod korporal za hipe malodušni in so celo odločno trdili, da bo onkraj Save le res kaj . . .

In ko je stalo na prostornem bogučevskem polju nekega poznega popoldne z odkritimi glavami nad osem tisoč mož in znova priseglo vojaško prisego: »živiljenje dati za dom in za cesarja, ako treba,« tedaj se je jela gospodu korporalu mahoma tresti povzdignjena desnica, in mrzaj je izpreletel moža po hrbtišču . . . Pogledali so Franceljna; smrtno bled je bil . . . toda tresel se ni . . .

Poleg njega je stal Gropa, krepko vzravnaj, resnega obraza, bliskajočih se očí!

— Štirinajst dnij po odhodu iz Ljubljane so prekorakali naši fantje jasnega poletnega popoldne brez vročine v krasnem solnčnem blesku široko Savo pri Brodu na vojnem mostu, katerega so bili napravili slovenski pijonirji, in so vstopili, rešiteljji bratom, rešiteljji tlačeni raji, v bogato, plodno, slikovito, toda kulturno zelo zanemarjeno deželo med Uno, Savo, Drino in Dinarskimi planinami. Za pot od Broda do Derventa, dolgo le tri milje, je rabila vojska v neznosni vročini skoro cel dan. Ves moker in utrujen od težavnega korakanja pod pekočim solncem, je pomagal Gropa zvečer zakuriti ognje za menažo, kar se je pripodila grozovita nevihta. Silna ploha je pogasila hipoma vsako iskro. Po tolikem naporu so morali naši ljudje prebiti vso noč brez jedi v strašnem dežju med bliskom in gromom. Tri velike in jedenindvajset manjših mostov, stebre in žice vojnega brzjava med Brodom in Derventom je poškodoval ljuti orkan. Vojni oddelki, vozeči živež za armado, pratež in topništvo, so morali zaostati. Tedaj so se izdelani vojaki vender lahko nekoliko odpočili in sušili premočeno obleko; kmalu so bili zopet čvrsti in veseli.

»Posebno Kranjci v 17. polku (naši Janezi!)« — pripoveduje poročevalec iz Bosne — »in pa Istrijani v 22. polku (primorski Slovenci) so se skušali in prepevali, da je bilo veselje!«

In ko je prijahal poveljnik diviziji Viljem vojvoda Württemberg v tabor naših kranjskih fantov, so ga navdušeno vzprejeli. »Živio, živio!« so vpili vse vprek in metali kape in plašče kvišku. Vse to po neizrečno težkih marših zadnjih dveh dni, na katerih so tako izvrstno vztrajali, da je prvi dan zaostal le jeden sam vzpričo prevelikega trpljenja, drugi dan pa nobeden, dočim so imeli drugi regimenti polno »marodnih«. Zato je torej Württembergu izredno ugajalo, videčemu Slovence vse tako »židane volje«. Prijazno jim je odzdravljaj in se jim nasmihaval raz konja in kar sam ni vedel, kam bi obrnil svojo žival.

Pot do Banjeluke je vodila skozi jako rodovitne, lepe, toda popolnoma zapuščene kraje, med bujnimi košeninami in senožetmi, docela zaraščenimi z visoko travo in nizkim zelenim grmovjem na plodni črni prsti. Zidanih hiš ni bilo zlepa videti; ob cesti so stale tu in tam skromne ute in lope, iz kolcev in vej narejene, s slamo zamašene in z blatom ometane. Krojači se v teh krajih menda nikdar niso mogli stalno naseliti: pred kočami in kolibami so pasli odrasli ljudje in otroci lenobo najrajši skoro popolnoma nagi. Pred Banjoluko, tik mesta, kjer so imeli Kuhnovci začasni tabor, so se jim prvič prikazala turška in bosenska dekleta. Gospod korporal Godrnjavček so jih kaj pisano gledali! Mi že vemo, zakaj . . . Koderkoli so naši mimo marširali, so jih bili kristijanska raja iz srca veseli in so razoglavi molili v hvalo, da jim je Bog vendar že jedenkrat poslal rešitelje izpod turškega jarma.

»Presneta reč vender, vsejedno bo nekaj, fantje, boste videli!« so prorokovali gospod korporal Godrnjavček nekega vročega dne, ko je korakal naš polk po prašni cesti zdaj gori, zdaj dol med melanholičnimi koruznimi in tožnimi, rjavkastimi, deloma že požetimi ječmenovimi polji.

»Tako-o? —?« je vprašal Gropa in široko odprl oči. »To pa rečem — kdaj pa, gospod korporal?«

»Kdaj, kdaj, kdaj! — Ali se mene tako vpraša? Vsega tudi — mi korporali ne moremo vedeti, permej-kukuš! Sovražnik je blizu. Kdaj, zakaj, lej ga! No — tistih naših šest bobnov in šest trobent ne bo smelo več peti na vse zgodaj pri oddaji zastav. Tambur in trobar nama bosta godla druge pesmice, čudne pesmice . . .«

Drugo jutro, zarana, je šla po taboru od moža do moža resna novica: od predstraže je prinesel lovec 10. bataljona list s poročilom, da so streljali Turki na naše ulance. S posebno natančnostjo so vizitirali oficirji možem puške in municijo, predno so odkorakali naprej v gosto jutranjo meglo.

Kar se začuje zamolkel, vedno glasnejši klopot konjskih kopit in razločni ukazi. Stojč v plitvi rupi, si nabijejo vojaki puške.

Tačas počí daleč tam spredaj prvi strel, hitro za njim drugi, tretji.

V brzem koraku hiti četa za četo, krdelo za krdelom v strmo reber proti grebenu; naši počenejo začasno v mokrem koruzju in se pomaknejo zopet naprej proti sovražniku, skritemu v neprozorni vlažni megli. Vedno živahneje pokajo turške puške, vedno gosteje zvižgajo kroglice z groznim, žalnim, rezkim, tožečim, zavijajočim zujem, lomijo stebila, trgajo liste, rijejo v zemljo.

»Gropa, — morda že danes!« je dejal Francelj tovarišu, čepečmu tik njega, in se mu žalostno nasmejal. »Vidiš —«

Priletelo je po zraku in zbiló Francelju kapo raz glavo. Krogla je zapustila podolgasto ožgano luknjo na njej. Francelj je obledel, se mehanično pokríl in se iztegnil nekoliko naprej.

Ta trenotek se je zasvítalo. Jutranje solnce je predrlo megleni par in pokazalo sovražnika na planoti zgoraj, ob robu gozda, kakih sedemsto korakov daleč. Takoj so začeli naši streljati nanj.

Prav ta hip vzplava ob holmcu okrogel, belosivkast oblaček. Sekundo pozneje počí prvi top naše gorske baterije, iz podolja sem se glase slovesni akordi avstrijske himne . . .

»Živio!« — »Hurá!« — »Allah-il Allah!« — navdušeni klici in grozovito tuljenje, grom topov, pok šrapnelov in pušek, ves divji bojni hrum je odmeval daleč po bližnjih tihih gozdovih.

Pet ur je trajalo streljanje na obeh straneh. Počasi so se pomaknili naši roji na vrh in prepodili vstaše, ki so pometali mnogo pušek in orožja proč in izginili za mestecem Varcar-Vakufom.

»No, vidiš, Francelj, prav dobro smo jih potipali, ali ni res?« je dejal pozneje Kozol prijatelju in se obrnil h korporalu.

»Tako se govori pri nas! Ranjenih imamo pri naši kompaniji samo štiri, slišite, samo štiri: dva lahko, dva hudo. No, bo že, bo že! Ali vam nisem vedno pravil, da ne bo nič posebnega? — Nič hudega, ne samo danes, ampak tudi jutri in petdeset let v prihodnje, ne samo meni, permej — ampak tudi vam vsem skupaj, če Bog da!«

Vzorna zadovoljnost in čista radost, katera je prevevala gospodu korporalu Godrnjavčku po prvem spopadu s sovražnikom vso dušo, jih je žalibog kmalu minila, in začeli so zopet po svoji stari navadi godrnjati nekako tako-le:

»Kaj? — Ne počivat, ampak na stražo gremo zdaj? — O? — Permej-kukuš! — Dvanajst dnij se že nisem slekel. Vsaki dan dež, blato do kolen, za menažo nič, kakor pečeno koruzo in čebulo . . .

Že komaj smo ljudem podobni! Toda od pečene koruze se še ni nihče zredil, da bi bil jaz kdaj kaj o tem slišal, in tudi od najboljše čebule ne, še manj pa' v času vojske, v katerem se spodobi pošten kos mesa in kaka kaplja vina. Pa v tej prokleti Bosni je že vse narobe. Še vojskovati se človek ne more tako, kakor bi hotel.

Še bolj pa so zabavljali drugega popoldne; ko so po tretji uri premenili stražo in se že veselili zasluženega počitka, so zatrobili v dolini vsi trobarji signal »alarm« in »naprej!»

Krvavordeče je šlo solnce za goro. Dolge vijolčne sence so legle po dolinah. Na temnomodrem nebu so zablisnile zvezdice.

Ob najstih po noči so se naši ustavili in plegli ob cesti na polju blizu vasi Jezero k počitku, kaki dve uri hoda od turške trdnjave Jajce.

»Gropa, ali že spiš?»

»Kaj je, Francelj?»

»Jutri torej, jutri, Gropa!»

»Kaj praviš? Zakaj pa —«

»Jutri! — Sreda je jutri. Sedmega avgusta. Čudno, ravno v sredo! — Pa saj je — — — vsejedno.»

»Kaj govoriš, — kaj? — Francelj!»

Od roba gozda sem je prihajal zamolkel strget in sršet, rahel rezget oficirskih konj . . . Tu in tam je vzdihnil v tihotnem taboru mlad vojak v hudih sanjah . . . Polnočna sapa je hladno zapihala in šumljala po bližnjem leščevju in bukovju . . .

»Jutri ta čas me ne bo več!« je dejal Francelj tiho.

»Francelj!»

»Le pusti me in poslušaj! In drugim nič ne pravi, kar ti povem. — Predno sem odšel na vojsko, mi je dala Minica doma na Vranovem malo podobo Marije, na kosček platna natisnjeno. Moral sem ji obljubiti, da jo bom nosil vedno s seboj. Ne vem več, kako je bilo — prišlo mi je tako na misel, in dejal sem ji: »Podobico bom zmeraj nosil pri sebi, Minica. Če pa padem . . . ti jo pošlje jeden mojih tovarišev nazaj.« — Takrat je Minica na glas zajokala in ni hotela nič vedeti o tem, in tudi meni je silil jok v oči, da me je bilo sram . . . Gropa! — Če se mi te dni res kaj zgodi, prosim te, da snameš podobico z mojega vratu in jo pošlješ Minici na Kranjsko domov in ji sporočiš v mojem imenu, da jo zadnjič pozdravljam! In pa da jo prosim, naj nikar za menoj preveč ne žaluje . . . in se potolaži; in da naj bo srečna z drugim . . . Ali mi preskrbiš to, Gropa?»

»Lej ga! . . . Take misli! — Saj ne boš padel! — Včeraj pri Rogelji —«

»Povej, ali hočeš storiti, česar sem te prosil?«

»Bom; pa, če bi jaz sam —«

»In molči o tem. Zdaj pa zaspimo! — Zadnjikrat . . .«

Drugi dan se je vzbudilo krasno poletno jutro, solnčnojasno mlado jutro sedmega avgusta . . .

Na vse zgodaj, ob štirih, so se že vrnili brzi ulanci, ki so bili odjahali po noči rekognoscirat; donesli so novico, da čakajo Turki na boj pripravljeni pred trdnjavo.

Ob pol osmih zjutraj so odrinili naši naprej proti sovražniku in korakali po ozki cesti, ki se vije ob strmi in visoki, z gostim grmovjem in bodečim trnjem docela zaraščeni gori na levo, na desno pa ob modrem, veliki reki podobnem, tri četrti ure dolgem jezeru. Prvi je marširal 10. lovski bataljon (primorski Slovenci), takoj za njim 5. in 6. kompanija Kuhnovcev. Imeli so s seboj dva Bošnjaka, da bi jim kazala pot po gorah. —

Komaj pride naša predstraža po jako tesni cesti vstric do sredi jezera, že počí prvi strel iz turške puške.

Vsi možje prednje straže se naglo umaknejo s ceste v strmino na levi in dospejo vroči in zasopihani vrh gore, odkoder zagledajo trdnjavo Jajce, nad-njo vihrajočo turško zastavo in spodaj v nasprotnih gričih sovražnikove pozicije. Kotlinasta dolina, preko tisoč korakov široka, se razprostira in znižuje polagoma proti jezeru na desno in zožuje proti gorovju na levi. Turki čepe v izvrstnem zavetju po dolgih strelnih jarkih, katere so si izkopali drugega nad drugim od ceste do vrha na nasprotnem hribovju v treh širnih vrstah. Gostolista hosta jih zakriva tako dobro, da jih je komaj videti.

Ko zagledajo naše, začno zajedno z vseh treh etaž strahovito streljati. Skozi gosti dim se nič ne vidi, kakor črne, menjajoče se skupine, izmed katerih se zasveti zdaj pa zdaj svetlorumen ognjen žarek, zablišči gol handžar, vztrepeče rdeča, zelena turška zastava . . . Kot bi trenil, se vržejo naši na tla in se plazijo po trebuhu naprej. —

Krvav boj se prične. Ura je tri četrti na devet.

Z močnim pokom počí prvi turški top. Bobneče in bučeče prileti nekaj belkastega v visokem kolebu po zraku našim nad glavami in vrši dalje. Kakor divje zveri zatulijo fanatični vstaši od strastnega veselja, meneč, da bodo »gjavre« danes gotovo popolnoma potolkli. Strašno odmeva divji »Allah-il-Allah« med visokim gorovjem . . . Od onkraj jezera se oglašajo zategli, žalobni jekovi . . .

V brzem koraku hitita 1. in 3. bataljon Kuhnovec na strmo! Hipoma stoji ves naš polk in 10. lovski bataljon v ognju! Vname se boj z grozovito srditostjo! Gosta toča svinčenk se usiplje med bojevnike . . . Že nosijo prve ranjence iz bojne vrste. — Niti za ped se nihče ne umakne in ne prodre. Turki čepe v svojih varnih jarkih, naši zopet se ne smejo razpostavljati po golih gričih.

Ob pol najstarejših se pridružijo Slovencem še Hrvatje 53. polka Leopoldovega. Na našem desnem krilu, nad cesto, so stali tedaj lovci skoro do gorskih topov naših dveh baterij; odtod in v sredi se je razdelilo deset kompanij naših Kuhnovec; na levem krilu pa se je razprostrlo dvanajst stotnij Leopoldovcev. Jedna kompanija Kuhnovec je dobila posebno nalogo onkraj jezera.

Tako bojujejo torej zopet jedenkrat Slovenci in Hrvatje vzajemno neusmiljen, neodpušten, krvav boj proti staremu sovražniku slovenskih plemen . . . Naših je okolo 5000, Turkov nad 7000.

Naši Kuhnovci streljajo s tako vročo, sveto jezo, da marsikdo njih že opoldne nima v svoji torbici nobenega več od vseh prejetih 72 patronov! Tedaj jim prepuste Hrvatje tu in tam nekoliko municije; ali to našim iskrim fantom nikakor ne zadostuje!

Zato gredo nekateri naših z gore, priženo konje z novimi zaboji potrebnega streliva v največjem trudu na vrh in oskrbe z bojnimi patroni tovariše, ki od veselja zavriskajo ob tej priliki!

Večkrat poskusijo Turki naše obiti vrhu gore, da bi jih zajeli in vrgli vsó našo vojsko v jezero. — Vender vselej jih 5., 6., 10. in 12. kompanija Kuhnovec in junaški Hrvatje še o pravem času zgrabijo vrhu gore in jih daleč nazaj poženo. — Vedno znova pojo glasni signali turških trobent, vedno hujši so naskoki hrabre turške konjice na levo naše krilo. Zopet jame pohajati našim municija.

Že dopoldne je stopil zadnji roj reserve v bojno vrsto; pomoči od tretje brigade se ni nadejati, ker je predaleč zadaj še na maršu. Situacija naših je strašna . . . Jezero in ozka cesta na desni, visoka gora na levi in zadaj neugodni teren zabranjuje vsaki umik in povratek. — Vname se boj na življenje in smrt . . .

Vtem se nebo hipoma zatemni . . . Niti dvajset korakov daleč ni dobro videti. Strašna nevihta se pripodi tam od temnega, črnega, nočnega obzorja . . . Ulije se ploha, kakor bi se bil utrgal oblak. V mrzlih višavah se krešejo ognjene strele in sečejo oblačne megle krogoma po zamazanem, osivelem, svinčenem nebesju . . .

Ali niti za minuto ne preneha ostro streljanje pušek. Otli impozantni grom topov pregluši vso nevihto, ves grom neba! Strast člo-

veška se meri z močjo elementov . . . To je strahotno tuljenje, to je zvižganje krogelj in granat v razburjenih, drgetajočih zrakovih . . .

In zopet pogostejše pokajo puške, grmi grom kanonov, pogostejše lete svinčenke in granate, pogostejše se glase jasni signali avstrijskih in turških trobent . . . Vso razjarjeno dolino preprega, zaliva, poplavlja, prikriva gost, dušeč sivobelkast dim, katerega gnete mrzel dež v zraku in ga siloma žene in tlači k tlom, kadar mu ga ne zajame uren veter, da ga trenotkoma ponese nad mirne valove, nad krotke vode dolgega jezera . . .

Proti peti uri — dež je ponižno ponehaval, solnce je zopet jasno posijalo — se jamejo Turki počasi in redno umikati, potem ko sta morala dva njih topov, zadeta in razbita, popolnoma utihniti, in ko se je posrečilo našim Kuhnovcem in Hrvatom, da so prišli vstašem na njih desnem krilu za hrbet. — Tristo in šestdeset nabitih pušek se je obrnilo takoj prve te hipe proti preplašenim Turkom in jih popolnoma zbegalo z gostimi streli.

Ob šestih zvečer jih naši predrzni fantje večkrat napadejo in, vsi užgani od tajnopolnega bojnega ognja, kar nočejo odjenjati, dasi Turki pred njimi mahoma zapuščajo svoje ugodne zasede.

Poleg mohamedanskih civilistov se je bojevalo tudi mnogo pravih turških vojakov, askerov in nizamov. To je kazal ves način, po katerem so zasedli strategično najboljše pozicije, še bolj pa hitro in razumno podaljšanje in podkrepljenje desnega krila, vse taktično pravilno, po vojaškem redu. Miroljubni turški vladi, ki se oficijalno in odkrito ni drznila vojskovati, moramo gotovo dati odvezo z odličnim spoštovanjem. In zdravega bralca mi ni treba tukaj še posebej opozoriti na to, da so regularni turški vojaki v boju sodelovali zgolj iz prirojene jim prijaznosti, od dolgega časa, v privatno zabavo.

Dež je bil popolnoma pojenjal. Skozi raztrgane kosme sivomodrih oblakov je sijalo zopet toplo popoldansko solnce.

Naši znanci so bili vedno skupaj v zvesti tovarišiji. Gospod korporal Godrnjavček niso niti najmanj godrnjali, temveč so se ves čas z Grogom vred smejali finim in robotim dovtipom krepkega Dolenjca.

»Zdaj vsaj vemo, fantje,« so rekli, »zakaj smo tukaj, čeprav se večjidel po trebuhu plazimo dalje, kakor tista kača v svetem pismu. Le natanko jih jemajte na muho! Nobeden strel ne sme biti zastonj!«

Kar je Dolenjec strašno zakričal: sovražna kroglja ga je zadela v roko. Odšel je opotekajoč se v ozadje, kjer so obvezovali ranjence, Toda nič več ga ni bilo nazaj.

»Kako je to, da ga le ni in ni?« so se čudili gospod korporal Godrnjavček, ko so se ga spomnili čez dolgo uro, in ko so jele zvižgati svinčenke vedno hujše in hujše.

Ravno tedaj pa se je vrnil, težko sopé, drug ranjenec, ki se je šel obvezovat pozneje za pogrešanim Dolenjcem. Prinesel je grozovito novico.

»Gospod korporal, — strašno, strašno! Tam zadaj v grmovju — tam sem našel našega Dolenjca. Ves je razmesarjen. Vsi udje so mu odsekani. Na rokah še celo prsti. Palca sta odtrgana, vrat do zatilnika prerezan, kos zatilnika pa z jezikom vred iz ust odtrgan. Oči so izvrtane in iztaknjene, ustnice in nos odrezan. Krog po tleh leži krvavo meso. Spoznal sem ga le po mali krpi na suknji, katera je bila moja, dokler nisva bila menjala —«

»Ali je res, kar pripoveduješ?«

»Sam Bog mi je priča!«

»Fantje, ali ste slišali? — Zdaj pa le po njih! To niso ljudje, to so zverine! Streljajte, streljajte! Pa mirno merite!«

Okolo jedne ure in pozneje, ko so bili naši v največji stiski, se je jela širiti vest, da so mnogoštevilni Turki že zadaj za hrbtom, in da ni našim nikamor drugam več mogoče, kakor v jezero ali pa pod handžar.

»Nič, fantje! — Rajši se damo na drobne kosce razsekati, kakor pa da se le za seženj umaknemo nazaj!« so kričali hrabri gospod korporal Godrnjavček. Vojaki so škripali z zobmi; torbice za patrone so bile prazne. Komaj so oficirji zadržavali razburjene fante, ki so hoteli kar sami planiti na divjaškega sovražnika in ga pozneje, ko je naskakoval, vselej v besni jezi vrgli nazaj z ono viharo silo, kateri se je nemogoče ustavljati.

»Ali se ti ne zdi, Gropa, da streljajo naši kanoni bolj pogosto, kakor preje? — To je vesela godba, kaj? — Turkom se pa kar nič več tako ne ljubi — naše bombe in granate jih motijo — živio!«

Komaj izrečejo gospod korporal Godrnjavček te besede, ko prizveni nenadoma nekaj kakor podolgasta, okrogla, žarna senca v strašni hitrosti po zraku.

»Varujte se!« zakriči ta mah infanterist zadaj za Franceljnom. —

Takoj potem pade turška granata par korakov od Groge in Franceljna na tla, se zavrti in zapleše kakor vrtalka. Iz trave se vzdigne in vzdiguje tenek, kratek, navpičen dimček, lahno in rahlo, a vender žalobno in ostro sikajoč.

»Na tla!« zavpije lajtenant zadaj in se vrže na zemljo. —

»Kaj pa je, kaj?« pozvedujejo gospod korporal Godrnjavček, ki niso razumeli klicev vzpričo bojnega hrupa, in se ozirajo po vojakihi. Toda ti tišče vsi obraze k tlom in se ne ganejo.

Ta hip se strahovito zablisne. Zahrešči, zazvenči, počí. Tla se stresnejo. Neprozoren, debel dim zastira obližje z vročim zgoščenim parom. — — —

Ko se razkadi, Godrnjavčka ni več na prejšnjem mestu.

Zagnalo je reveža v stran, kjer leži na hrbtu, široko iztegnjen, v rdeči mlaki peneče se krvi. Granata je odtrgala ubogemu korporalu glavo.

Naprej hrumi srditi boj. Na desno, na levo, spredaj, zadaj škropi neuslišna smrt pogubne kaplje. Naši naskočijo. Zdaj tu, zdaj tam se opoteka, se vega, se lovi, omahuje, pade tovariš. Grozno stokajo, kriče, kolnejo ranjenci in se vijejo v strašnih bolečinah na mokrih, polzlih tleh.

»Naprej, fantje! — Za menoj!« kliče stotnik Stojan tam spredaj. V desnici vihti sabljo, revolver v levici.

V dolgih skokih dirjajo Gropa in drugi za njim. Ročno obrne puško; bajonet na njej mu je na poti. Snema ga, sname ga. Vtem izgubi svoj oddelek in stoji nenadoma daleč pred prvimi tik stotnika. Ta je ranjen padel, se ujel na levo koleno in se brani sedaj proti velikan-skemu vstašu, ki suče dolg, težek, od ljutih udarcev že skrivljen handžar v svetlih krogih. Ofcir omaguje.

Tedaj zavzdigne Gropa svojo puško visoko kvišku in zamahne. V zraku se sreča turško in avstrijsko orožje. Dolgi nož insurgentov zdrsne ob puški in se zareže Grogi v levo ramo.

Za trenotek odjenjata. Oba visoka, oba krepka, dva orjaška junaka si stojita tukaj nasproti in merita moč silnih mišic drug na drugem. Divje se iskre oči Turku iz temnega ponosnega obraza, iz odprtih ust se blišče krasni beli zobje, od bojnega besa se trese neukročeni, krepki, vzorno vzrasli sin gora. Ugajata si obadva, vredna sta drug drugega.

Bliskoma dvigne Gropa puško vdruči in udari z vso močjo po nasprotniku.

Gorki žarki krvi brizgnejo stotniku v obraz. Gropa je razčesnil vstašu glavo s tako silo, da se je zdrobilo puški kopito. Insurgent pade mrtev pred oficirja.

Gropa vrže puško strani, zgrabi handžar in maha kakor besen okolo sebe. Od sovražnikov si nobeden več ne upa blizu, z daleč se

mu umikajo in streljajo s samokresi in puškami nanj. Gropa pa stoji pred stotnikom in divje maha široko naokolo.

Roj tovarišev hiti na pomoč. »Na-nje! — Dajmo jih!«

Kozol pa vzdigne oficirja in ga odnese za bojno vrsto sanitejcem. Tu si da obvezati v naglici tudi svojo rano, katero je šele zdaj opazil, in se urno vrne. Skrbi ga za tovariša tam spredaj.

»Vse je dobro, Francelj, da se le tebi ni nič zgodilo, hvala Bogu!« je dejal in legel poleg prijatelja v plitev vdor.

»Ti si se pa izkazal, Gropa, medaljo boš dobil! — Kako, da si me še tako hitro našel? Spet smo za trideset korakov naprej.«

Gropa se nasloni na levi komolec in ogleduje svojo zamazano, oblateno, črez in črez s krvjo oškropljeno uniformo. Potem pa se iztegne po puško, ležečo poleg mrtvega infanterista, in začne zopet mirno nabijati in streljati.

Kar se Francelj zgane. Dlan široko od njega prileti krogla, si izje, lahko se kadeč, kratek, čudno zavit jarek v zemljo, ošvrkne Franceljna s prstjo in ožgano travo in obtiči. In zopet počita dva strela prav od blizu, hitro drug za drugim.

»Zadet sem!« zavpije Francelj in se tiplje po prsih.

Iz rane priteče črnikasta kri počasi po suknji doli, kaplja na puško in lije po tleh.

»Brž, brž, Francelj! Z menoj k sanitejcem!«

»Ne morem, Gropa!«

»Odpnem ti jermene in te ponesem —«

»Ne, ne, — boli! Ne e, boli! — Pusti me!«

Prestrašen gleda Gropa ranjenega prijatelja, ki leži smrtno bled tukaj pred njim.

»Z menoj je pri kraju! — Gropa, nikar me ne — pusti samega —«

Ljuti boj se bliža odločitvi. —

Tam izza vrhov se svita in treska in bliska . . . Puške žare. Topovi grme. Zemlja se potresa; zrakovi vzdrtavajo . . . Cele salve bruha avstrijske baterije med sovražnikove trume. Neprestani pok in grom gluši ušesa.

Zopet se deli našim municija . . . zadnjikrat danes.

Naprej! V boj!

Naši gredo. Trobente pojo. Bobni ropotajo. Poveljniki kriče. Ponosno vihrajo avstrijske zastave, vse zakajene od sivega, gostega dima, ki se vzdiguje v širnih kolobarjih in visi v dolgih, ogromnih stenah nad bojiščem . . .

V boj! Naprej!

Kroglice zvižgajo, šrapneli pokajo. Obrazi gore. Oči plamte. Bajoneti se bliskajo, handžari blišče. Visoko gori nad glavami naših tulijo vrteče se kroglice topov.

Naprej!

Kakor vihar udarijo naši na Turke. Že beže posamezni sovražnikovi oddelki proti cesti.

Toda — čuj! — Kaj je to?

Daleč od desnega krila, kjer stoje slovenski lovci, od tam prihaja zamolklo, zategnjeno donenje kakor tiho mrmranje mnogobrojnega zbora . . . Vedno silneje narašča proti levemu krilu od roja do roja, od moža do moža. V kratkem buči in doni in odmeva po vsej široki bojni vrsti gromoviti krik naših zmagujočih fantov: »Živio! — Hura-a-a! Živio!«

Daleč naokrog po bosenskem pogorju orijo in odmevajo zmagoslavni, navdušeni glasovi . . .

Turški topovi utihnejo . . . V gostih tolpah se gnetè bežeči sovražnik na ozki cesti proti trdnjavi. Tu sem merijo zdaj vse naše puške, vseh osem topov. Kakor bi pometel s koso, jih pade za vsakim pokom cela gruča. Od jeze in strahu tulijo Turki kakor divja zverjad . . . Vsa cesta je rdeča od krvi; mnogo ubitih konj leži na njej poleg mrličev . . . Širok potok krvi se nabere iz rdečih luž in lije doli v modro jezero . . .

— Tedaj je izginil Gropa iz vrste svojih drugov in se vrnil iskat svojega ranjenega prijatelja na bojišču.

Dolgo hodi med mrtvimi in umirajočimi . . .

Tu leži vojak vznak, glava mu visi doli, osteklele oči so odprte, levo koleno upognjeno. Desno nogo mu je razmesarila turška granata; vidijo se le še raztrgane cunje modre uniforme in krvavi kosi mesa . . . Poleg njega je iztegnjen turški vstaš. Padel je na obraz. Iz čela mu kaplja še vedno kri v počasnem teku. Pisani turban, ki mu ovija glavo, je ves moker . . . Blizu njega je zviti v blatno, raztrgano kepo širokoplečat mož. Le po telečnjaku je možno spoznati, da je krvavi mrlič avstrijski vojak . . . Nekoliko dalje, tik kalne deževne mlake, leže Turki in naši, prijatelji in sovražniki križema na visokem kupu . . . Na ta kup ubitih mož naslonjen, sedi mlad vstaš z rdečim fesom. Levica mu je krčevito zarita v zemljo, desnica pa drži dolg, starinski, čudno okrašen, s srebrom okovan samokres . . . Z očmi zre naravnost v Gropa, ki hipoma zasukne in vzdigne puško. Ali oni na tleh se ne gane . . . Gropa stopi bliže; mladi Turek — je mrtev . . .

Brzo hiti Kozol naprej . . . Povsodi leže padli vojniki, leže na vse strani, leže povprek, vznak, vpošev, na strani, tukaj posamezno, tam skupaj, leže med nizkim grmovjem in pod močnimi bukvami po razmendiranih, vlažnih, polzlih tleh, polnih krvi in izgubljenih kap, odlomljenih in celih bajonetov, Werndlovih in vstaških pušek, tornistrov, handžarjev, jermenov, fesov, samokresov, sploščenih svinčenk, kosov granat, leže nebrojno, tukaj naš v modri avstrijski uniformi, tam Bošnjak v narodni noši, tam vojak turškega anatolskega ali rumelijskega polka v ozki jopici in širokih hlačah, vsi mirno in tiho . . .

Med ubitimi vzdihuje mnogo zapuščenih ranjencev v smrtnih bolečinah; naglo stopa Gropa in skače čez človeška trupla. Naposled najde Franceljna.

»Francelj, Francelj!«

»Kje sem? — Gropa, ti? — O slabo — slabo!«

Gropa poklekne k njemu in mu napravi vzglavje s svojim plaščem, katerega razvije na izgubljen boben.

»Vode, vode!« — prosi ranjenec.

Kozol se spomni kalne mlake ob kupu mrličev in hiti zopet po bojišču tja nazaj. Do jezera je predaleč. Ves poten in vroč se vrne.

V dolgih, žejnih požirkih pije Francelj umazano vodo . . .

»Gropa vzemi moj — bajonet!« prosi prijatelj s slabim glasom.

»Čemu?« —

»Prereži mi trak — tukaj na vratu! — Sam ne morem; — pre slab sem —«

Kozol obstane. —

»Prereži trak, če si — če si moj prijatelj!«

Gropi se milo stori . . .

»Prereži! — Kaj . . . kaj se obotavljaš!« —

Z rosnimi očmi vzame Gropa bajonet, se skloni čez Franceljna in prereže trak. Na njem visi na platno natisnjena podobica. — Še jedenkrat poljubi Francelj darilo Minice . . .

»Oddaj, kakor sem — te prosil. — Boš?«

»Bom, Francelj . . .«

»Vrni Minici, da bo vedela, da — ne bo — čakala — mene . . . Tako težko sopem — Gropa — Gropa — nikar me ne — zapusti!« Francelj se skuša dvigniti.

»In zdaj — Gropa — zdaj mi podaj — še jedenkrat roko — in odpusti mi, če — če sem te ka — terikrat žalil v ži — v življenju!« Komaj je Gropa zadržaval solze . . .

»In tudi — vse druge — prosim odpu — odpuščenja . . . Gropa, zapomni si — bratovim otrokom vse — vse, kar je — mojega! Le — le za črno mašo — naj dajo — vsakega — sedmega avgusta — slišiš?«

»Vse bom sporočil, Francelj . . .«

»Pozdravi vse — lepo doma, posebno — mojo — ubogo Minico . . . Pozdravi — naše gore — naš Triglav — našo Savo — vse, vse doma — na — na preljubem Kranjskem!«

Gropa se strese . . .

»Le jedenkrat — Gropa — le samo jedenkrat še — bi rad videl — rojstni kraj — naše ljudi . . . Tako težko mi — mi je tukaj — umirati . . .

Francelj zadrhta. Bruhnil je kri.

»O, zdaj mi je lože!« vzdihne in leži nekaj časa mirno. Trudno odpira oči in zre srepo, strmeč okolo sebe. Mučno vzdiga prsi, ki se mu nejednako napenjajo in zopet padajo. Ustnice mu posinjevajo.

»Gropa, ti si pri meni,« je začel živahneje. »Le poslušaj jih, kako ukajo in pojo, naši vranovski fantje. — „Nazaj nas nikol' več ne bo,“ pojo. — Tiho bodi vender — pritrkavajo — slišiš — pri naši fari vsi zvonovi pojo . . . čudno — čudno pojo, lepo pojo! — tako še nikoli . . . O to je lepo, jutri bo praznik . . . Midva z Minico pojdeva na vesel ples. — Godci že igrajo, fantje ceptajo. Ukajo, vriskajo . . . Patronov sem, patronov! Kako ga je raztrgalo, našega korporala! Škoda ga, škoda . . . Kako nas je rad imel, če je prav vedno renčal nad vsemi. — Nikdar nas ni tožil — vedno se je potegoval za nas, kadar je mogel . . . Streljajmo, streljajmo! — Gropa, kje si? — Nikar ne odtod! — Oče naš, — kateri si v nebesih . . .«

Na zahodu izgoreva solnce z živim bleskom in pari mehki, prozorni, topli vzduh. Od dreves in iz grmovja lezejo temne, podolgaste strahotne sence. Mirno diha Francelj in se oklepa Grogove roke in jo stiska s prsti, ki jamejo postajati hladnejši in hladnejši . . . Le oči mu žive v nejasnem plamenu.

»Kaj je tam? — Že gredo . . . Mrliča neso, sosedovega sina — Še včeraj je bil čvrst in vesel; lep mladenič . . . Kako se je ponašal stari z njim! — Zdaj ga vabi zadnji zvon — Ne — ne, ne, umreti ne! — Seveda, seveda, hlapec mi krade. Le čakaj, grdoba grda, — vidiš ga tam za skednjem! — Kaj? — Nobenega groša več vam ne dam! Ali ne vidite, da se kreše z zadnjimi nogami, to ubogo kljuse, lepo vas prosim! — Nič — kaj blebetaš? — Tukaj sem jaz gospodar! Če ti ni všeč, pa kar pojdi! Še tega mi je treba! Zakaj nisi še konj napojil, Tine — Povsodi moram biti sam! — Gropa, luč prižgi —

nič se ne vidi — lej ga, čemu si mi pa suknjo slekel? — Kaj bajonet! Kar puško narobe, pa s kopitom po njih! — Le dajmo jim! — Dolenjca so zadaj v grmóvju ujeli in ga vsega razrezali. Nič, brez usmiljenja nad-nje! — Počakaj — stoj! Slišiš? — Orglje pojo! — Poslušaj, Gropa! — Tiho. — Kako grme! — Ne, ne, ne, to — niso orglje. — Sava! — Gore se — tresejo — o — kakšna svetloba! — Domače gore, snežniki — vse žari . . . Triglav . . . Triglav gori . . . Strašno, ves zrak se je vnel . . . Gropa . . . o . . . kako hitro — rastejo — valovil — Celó — morje . . . Gropa . . . Gropa, — reši me! — U — tapljam — se, po — gre — zam — se . . . Gro — Gropa? — Ur — no — k njej! — Kje — je . . . Mi — Mini — ca!«

Na čelu Franceljnovem se pojavijo goste kaplje, smrtni pot. Glas mu slabeva, ne more več skozi drhtajoče ustnice. Obraz je pretvorjen, brezbarvno bled.

Gropa se pripogne nad umirajočim.

»Takoj« — šepče ta, »ta — koj . . . pri — dem . . . po — te — Minica!«

Hoče se vzdigniti, ali precej se zgrudi zopet nazaj. V silovitih krčih mu trepeče telo. Glava mu omahne v stran. Iz prsij mu hropi in grgra.

»Francelj, Francelj!« ga kliče Gropa, držeč ga še vedno za roko, katero mu Francelj zdaj stisne slabo, komaj čutno.

»Francelj!« —

Francelj se ne gane več, Francelj je mrtev.

Takrat Gropa ni mogel več premagovati solza. Bilo mu je težko pri srcu, kakor da bi ležal nepremično tukaj v rosní travi pred njim ljubljeni, pravi, rodni brat . . . Gropa se je razjokal kakor otrok. —

Potem je zatisnil prijatelju oči, mu umil krvave roke in obrisal obraz, mu sklenil prste in mu naredil križ na čelu, na ustnicah, na prsih. Stražil je dragega mrliča, dokler niso prišli pokopavat. —

Na ozidju trdnjave Jajce je izginila turška in zaplapolala avstrijska zastava, — Izza dolgih pretrganih oblakov rdi s hladnim svitom zahajajoče solnce na bojno polje, polze zamirajoči žarki črez krvave mlake, lijejo po pohojeni, raztlačeni, razteptani in od krogelj raztrgani zemlji, trepečejo nad smrtno bledimi obrazi, nepremičnimi trupli in svetijo vojakom, ki kopljejo tovarišem globoke, široke jame ob vznožju turških gričev.

*

Tam daleč za gorami pa, onkraj meje, pod gorenjskimi snežniki, tam je klečala ta večer Minica pred trhlím, starim znamenjem na strmi terasi nad Savo.

Prišla se je zahvalit in priporočit svojega ženina še zanaprej višjemu varstvu.

Toda moliti ni mogla; ginjenost, nemir, hvalečnost, veselje jo je razburjalo . . .

Pred dobrim tednom, ko so zaostali vojaki v Ljubljani izpraznili šempetersko kosarno in jo izpremenili v bolnišnico, se je raznesla po mestu vznemirjajoča vest, da so uničili Turki cel bataljon Kuhnovec in jim vzeli zastavo. Ta novica se je bliskoma razširila po vsej deželi. Minica, vsa obupna, se ni dala pomiriti.

Kako neizrečeno je bila torej vesela, dobivši danes pismo od Franceljna, v katerem ji je pisal, da je zdrav, in da se Turki našim povsod umikajo brez boja! —

Takoj je pohitela sem in z rosnimi očmi okrasila preprosti kip z novimi, svežimi rožami v čast njej, ki je obvarovala ženina vsega zlega . . .

Pozno zvečer se je vrnila domov in po noči dolgo ni mogla zaspati. Zunaj je jela divjati nevihta.

Ta hip se ji je zazdelo, da trka nekdo pred hišo na njeno okno. Preplašena plane pokonci:

»Kdo je?«

Nihče se ne oglasi . . . Le grom udarja, veter buči, po sobici se svita od bliskov. Iz raztrganega žleba lije voda od silnega dežja. — Zopet nekaj potrka.

Minica se prekriza in skoči iz postelje. Ob oknu zopet: »Tek, tek! — Tek, tek, tek!« Ona prižge svečo in odpre okno. Mrzel vzduh in težke deževne kaplje udarijo v sobo, od okna pa zleti s tožnim glasom črna senca, nočen ptič.

»Tevjemka, mrtvaška ptica!«

Mraz pretrese dekle. Trepetajoč legne zopet v posteljo.

In znova nekdo trka . . . Minica si potegne odejo črez glavo; srce ji bije kakor kladivo, do vratu!

Zdaj . . . zdaj . . . razločno je slišala, — pri oknu je nekaj zastokalo in milo zaječalo . . . Njeno ime . . . že zopet: »Mi-ni-ca!«

Vsa prestrašena leti Minica v nasprotno sobo skozi vežo k bratu.

»Gašper, Gašper! — Pri nas straši!«

»Ne bodi neumna! Pusti me!« —

»Lepo te prosim, pojdi k meni, da ne bom sama! Mene je strah!«

»Daj svečo! — No, kje pa je kaj? — Saj ni nič. Ali se ti meša?«

. . . Slišiš . . . tiho! Ali ne slišiš? . . . Nekdo prosi: »Minica, odpri!« — Jezus Marija . . . on je! Francelj je . . . Ali ga ne vidiš? . . . tam-le ob oknu! . . . Ves krvav . . . ves bled . . . ranjen,

vidiš ga! . . . v vojaški obleki . . . Kako se bajonet blišči! . . . Kri . . . kri! . . .

Gašperju se ježijo lasje; odpre in stopi pred vrata v viharo noč. Nikogar ni zunaj. Le veter tuli okolo vogla, z višav lete goreče strele, po bližnjih gozdih šumi, poka in pada; spodaj pa pluskajo in bobne divje Savske vode ob skalovje . . .

»Nikogar ni! — — — Kaj noriš?« —

»Poslovit se je prišel . . .«

»Beži, beži! — Babje kvante! Bodi pametna!«

— Ko je šla Minica drugi večer zopet, da bi molila pri starem znamenju, ga ni bilo več. Vihar je je bil vrgel raz teraso v prepad. Skala je stala prazna.

*

Dasi je bila Grogova rana na rami precej globoka, se mu je vender kmalu zacelila, in hrabro je vztrajal ves čas v našem polku.

Nadaljnjih podrobnostij izza okupacije ne bom navajal. Kako srčno in resnično junaško so se odlikovali vrli »kranjski Janezi« onkraj Save tudi pozneje, po bitvah pri Rogeljnem sedlu in Jajcu, o tem naj priča lepo spričevalo iz ust nerojaka, da mi ne bo očitil kakšen v trdo kuhan kozmopolit s svojim nepreglednim, ob vsaki priliki in nepriliki v lastno pohvalico poudarjanim, titanskim »duševnim obzorjem« tesnosrčne pristranosti. Naj torej navedem polkovnikovo povelje z dne 30. septembra l. 1878. (Livno):

»Njegova kraljeva visokost, gospod poveljnik oddelkov, princ Württemberg je danes pričo vseh generalov in načelnikstvenih oficirjev tukaj zbranih štirih brigad pred njih obličjem (fronto) blagovolil meni reči te-le besede:

»Zahvaljujem se 17. polku za njegove odlične, brezprimerne čine (*für seine ausgezeichneten, unvergleichlichen Leistungen*), za hladnokrvni mir, red in hrabrost na bojišču, za lahko, radovoljno, veselodušno premagovanje in prenašanje najizrednejših težav in trpljenj v najneugodnejših krajevnih in vremenskih razmerah. Ni jih nobenih boljših krdel, kakor je ta polk in preslavni 10. lovski bataljon, krdeli, katerih vrednost sem spoznal teh pet let, kar sem jima bil jaz poveljnik.«

Ukazujem, da se oznanijo te slavitne, nas tako neizmerno časteče in hvaleče besede našega zmagovitega poveljnika vsem gospodom oficirjem in možem vseh šestih polkovnih bataljonov, in preverjen sem, da bode polk Kuhnov v vseh svojih delih vedno sijajno zadostoval temu priznanju in se vselej briljantno ponašal (*stets die brillante*

Haltung bewahren wird*) v bitvah, za kar sta mi že vzpričo poprejšnjih bojev milostivo čestitala njegova kraljeva visokost, kakor tudi naš gospod brigadir nadvojvoda Ivan.

Nad vse sijajno, točno in spretno se je vedel polk v bojih 26. in 27. t. m., zajemaje po povelju mnogobrojne, neprenehoma zavarovane utrdbe, kamenate kule in stolpe, stoječe severno od livenskega gradu na skoro nepribližnem skalovju; *presijajno*, točno in v resnici junaško ste se bojevali vi v bojih, potrebnih v izvršitev te naloge, dasitudi so morali častniki ranjeni odlagati in premenjavati vodstvo bataljonov in stotnij; *velesijajna* sta bila *pogum in razum*, s katerima ste vi zavračali sovražnikove napade in poskuse, da bi predrl naše vrste; *občudovanja je vredna vztrajna moč*, s katero ste v silni burji in ledenem dežju skozi 24 ur brez vode in ognja prebili največje trpljenje na maršu, vso noč pripravljeni na boj; toda *posebno pohvalno* moram omeniti natančno rekognosciranje in *junaški boj za naše ranjence* ob zapadni trdnjavi in se zahvaljujem v imenu vsega polka oficirjem in moštvu dotičnih stotnij,¹⁾ ker so *junaško*, prav *viteško* tvegali lastno življenje, da so oteli ranjence v smrtnih mukah nečloveškemu, razdivjanemu sovražniku. *Prieger*, m. p. polkovnik.††²⁾

Tri tedne pozneje so delili v Livnu kranjskim in primorskim Slovencem medalje za boje pri Rogelju in Jajcu. Kuhnovci so dobili 48 svetinj. Brigadir nadvojvoda Ivan Salvator jih je sam pripenal Grog in drugim na prsi, dočim je vojaška godba igrala ves čas cesarsko pesem. Po slavnostnem govoru jih je povabil nadvojvoda k sebi na obed in tukaj napil odlikovanim vojakom, imenujoč Kuhnovce in strelce 10. bataljona gardo avstrijske vojske (die Garde der österreichischen Armee).

Na večer vseh svetih so se spomnili hrvaški podčastniki 53. pehotnega polka v Jajcu svojih slovenskih in hrvaških tovarišev, ki so bili tam padli v boju. Okrasili so jim gomile. Na tihih grobovih je migljalo nebrojno lučic . . . Črne zastavice in venci iz zimzelena so lahno trepetali v hladnem večernem vetru nad zemljo, ki je popila toliko človeške krvi, nad zemljo, v kateri sniva toliko slovanskih junakov nevzdramni smrtni sen.

¹⁾ Oba stotnika sta navedena imenoma.

Op. pis.

²⁾ Občinski svet ljubljanski je dal dne 3. dec. 1878. l. to polkovno povelje (prepis po nemškem izvirniku) shraniti v dvorani mestne zbornice s tem-le dostavkom: »In Folge Beschlusses des Gemeinderathes der Landeshauptstadt Laibach vom 3ten Dezember 1878 ist der nachstehende, die Kriegsthaten des krainischen 17ten Infanterie-Regiments rühmende Regiments-Commando-Befehl vom 30ten September 1878 zum bleibenden Gedächtnisse im Rathhaussaale aufzubewahren.«

Op. pis.

— Sredi decembra se je vrnilo 570 naših vojakov v Ljubljano, med njimi tudi Gropa, ki je bil vtem postal sluga stotnika in pozneje upokojenega majorja Stojana. Ljubljanski meščanje so vojake drugi dan po prihodu pristrčno pogostili. Ob sedmih zvečer je šla godba po-nje v kolizej. »Sokol«, požarna bramba, veterani, dijaki, nebrojna množica jih je spremljevala z gorečimi bakljami po Dunajski cesti, po Slonovih ulicah, čez Marijin trg in Frančiškanski most, po Špitalskih ulicah in po Glavnem trgu naprej do starega strelišča. Vse hiše, mimo katerih so marširali vojaki, so bile razsvetljene, vsa Ljubljana je bila pokonci, vse je domače sinove burno pozdravljalo z gro-movitimi »živio«-klici . . . V krasno dekoriranih prostorih starega strelišča so jih meščani pozdravili in pogostili. V imenu vojakov se je zahvalil jeden podčastnikov v lepi slovenščini in napil ljubljanskim meščanom.

— Ali vso to slavo, vso to čast bi bil Gropa rad dal, ako bi mu bil kdo vrnil nesrečnega prijatelja Franceljna.

Gospod major je dovolil Kozolu nekaj časa domov. Mrzlega, jasnega zimskega dne je pripeljal vlak mnogo rezervistov, drugih odpuščenih vojakov in z njimi Gropa na Vranovo.

Pred postajo je čakalo polno ljudstva in voz, okrašenih z raznobojnimi zastavicami v vzprejem in proslavo vračajočih se mož.

Vlak hripavo zazvižga, zabruha, obstane. Skočivši iz vagona, zagleda Gropa najprvo svojo mater. —

»Gropa, Gropa moj sin!« vzklikne starka in joka od veselja na sinovih prsih, kjer se svetita ta hip poleg starkinih solz dve vojni svetinji.

— »Gropa!« zakliče moški glas . . .

Pred seboj zagleda Gropa Miničinega brata.

»Že vem . . . Vse vem . . . Molči! — Minici nič ne pravi o —« Ta trenotek se ustopi pred Kozola bujno, krasno dekle.

»Kje pa je Francelj? — Gropa?«

Gropa se zgane, pogleda Gašperja, pogleda mater, povesi oči, molči. Prestrašena, kakor okamenela ga gleda Minica.

»Gropa — Gro —« Glas se dekletu zapre za trenotek. Minica zadrhta, roke se ji krčevito oklenejo Groge — premaga se in zopet vpraša:

»Kje — kje je moj Francelj?«

V bližnje vozove sedajo drug za drugim došli vojaki . . . Veselo, glasno ukajo . . . Harmonike zasvirajo, voz za vozom se odpelje. Iz daljave se sliši zategnjen: »Ju-ju-jú-hú-ul« —

»Gropa — povej — rotim te pri živem Bogu — povej — ali živi še Francelj ali je — mrtev? «—

Gropa molči . . .

»Ustreljen! — Ustreljen! — O usmiljeni Bog . . .«

— Mnogo zanimivih dogodkov so pripovedovali vrstniki Grogovi o krvavi Bosni. On je molčal. — Franceljnovo podobico, darilo Miničino, je shranil Gašper v svoji omari in jo skrbno zaklepal.

Minica je nevarno zbolela.

Zopet so zapihale tople pomladanske sape, se tajali zameti in ogrebovniki, pokal led in šumljale vode snežnice; zopet so se vzbujali po kopnicah na prisojnih bregih mladi svedrci, zvončki in . . . šmarnice in vijolice; na glas so se veselili drozgi in škrjanci s tovariši solnčnosvetle vigredi. Le sreni po snežnikih so ostali mrzli, resni, strogi.

Gropa je ostal pri majorju in začel uganjati na Javoricah in v okolici neslavne čine.

Minica je počasi okrevala; bolezen ji je vzela prvotni cvet obraza in čar prve mladosti. Po cele dneve je sedelo dekle na kamenu tik vranovske postaje, gledalo proti jugu in čakalo; planinski veter si je igral z njenimi prostimi lasmi. Vlak za vlakom je pridrdral, vlak za vlakom je oddrdral, Franceljna ni pripeljal nobeden. Glasno je zajokala Minica vselej za odhajajočimi vozovi.

Gašperček je izgubil vse veselje do rednega dela in se tolažil s pijačo. Pozneje se je sestra pomirila; postala je tiha, plašna, krotka. Le v viharjih nočeh ali v jasni mesečini jo je gnal spomin izgubljene sreče z doma v gozdove, v gore. Raz skalo na terasi ob Savi nad prepadom ali pa sredi temnega smrečja in borovja so jo slišali ljudje včasih glasno pojočo in krepko ukajočo ob groznih nevihtah. Strah jih je obhajal pred blazno nesrečnico; imenovali so jo »divjo Mino«.

X.

»Ich kann's nicht ertragen — und möcht' es nicht missen,
Das quälend-verlockende, wonnige Leid.
Ich kann dich nicht hassen und darf dich nicht lieben,
So steht es im Buch der Gescheh' geschrieben —«

Hammerling.

Goste, belkaste jesenske megle so se kuhale iz jarkov in dolin, se plazile ob gorah črez gozde in polja in prepregale vse nebo z nesimpatičnim zastorom. Pričeli so se prav tožni dnevi, vsa narava je bila slabe volje.

Deževalo je ven in ven, zdaj ponehalo, zdaj zopet počelo, zdaj močno, zdaj v tankih, tresočih se strunah. Po potih, po cesti, po izvozkih, so stale velike rjavkaste luže, s trdim, mrtvim listjem napol prikrita.

Na Javoricah je bilo vse tiho. Zaspano so se zbirale in polzele kaplje po oknicah. Nekje iz raztrganega žleba je letela voda v močnem žarku in se šumno pršila v kapnici, ki je vrela od padajočih kapelj. Tesno druga pri drugi, zmrzle so stale smreke, raz katere se je včasih zadržala šoga od samega dolgega časa.

Na Vranovem je bilo ravno tako pusto; zlepa ni bilo nobenega človeka videti zunaj, le zdaj in zdaj se je prikazal kakšen voznik, zletela dekla k trgovcu. Jedino »živahnost prometa« so povzročevali uradniki, vračajoč se skupno iz pisaren, in pa razposajena šolska mladina.

Ivanu in Mileni, obema se je zdelo, da so v tej temoti, mrzloti in mokroti izginile za vedno vse vesele barve, svetloba in toplota, in ugajalo jima je, da nekako narava žaluje z njima. —

Toda barometer se ne briga za žalost človeškega srca. Nenadoma je veselo poskočil, kakor ljubeznivi kritiki, ko so zapazili anahronizme v Shakespearovih delih. Zapihal je svež gorenjec, odkril goram meglene deževne klobuke in razdril oblačne mostove. Naredilo se je krasno, skoro poletno vreme.

Siloma je vleklo inženirja na Javorice ... Ali vselej se je zopet udal ponosu.

Tem pridneje pa je nosil baron Lahnberg tja svoje kavalirsko srce in živobojne bukete.

»Kako se pa že vi kaj imate?« je klical major Stojan Vojniku že od daleč nasproti in mahal z roko, ko ga je srečal nekega dne na Vranovem.

»Zakaj vas pa nič ni k nam, gospod inženir, hm?«

»Pred kratkim vreme —«

»Vreme? — Vreme, kaj je vreme?«

»Potem sem imel nujnih opravkov ...«

»Opravki, hm, kaj — Pridite, pa je!«

»Začasno mi je nemogoče!«

»Včeraj sva bila z Grogom zopet na visokem. Pokažem vam rastlin, he, takih še niste videli. Pa tudi naše gospodične vas že zelo pogrešajo. — Kdo se vam je vender tako zameril?«

Ko bi bil major vedel, kako zelo je s tem vprašanjem v zadrego spravil inženirja, ga mu gotovo bi ne bil stavil.

»Tisto pa vender ni res, da ste prosili premeščenja?«

»Še ne, gospod major.«

»Še ne, hm, kaj je to? — Ali resno mislite?«

»Resno.«

»Resno, hm! — Kaj vam pa prihaja na um?«

»Gospod major, že pomladi —

»To je vaša stvar. Prav nič se ne bom vtikal! Vaša glava, vaš svet. — Toda v nedeljo pridite gotovo! God mojega brata, velika reč na Javoricah! To ni kar tako! — In ono si morebiti še — premislite? — Hm!«

— Minilo je zopet nekaj dnij.

V tem je prišel god majorjevega brata, odvetnika Stojana. Doktorju je bilo sicer ime Ivan. Ali on ni obhajal svojega godu nikdar takrat, kakor drugi Ivani, ampak vselej na dan svetega Matevža, kakor je bilo ime njegovemu rajnemu očetu. Tej čudni želji so morali ustrezati vsi; celo gospa Ana ni bila nikdar ničesar opravila proti tej kaprici svojega moža, ki je bil sicer cel vitez iz reda, označenega s tistim nepopolnim obuvalom, za katero slovenski jezik nima poleg prisiljenih nobenega pristnega imena.

Ta imenitni dan je bilo mnogo gostov na Javoricah. Godovnik, suh, majhen možiček z dolgo, že osivelo brado se je bil z jutranjim vlakom pripeljal in se je vsem gratulantom prijazno nasmihaval. Med najprvimi sta prihiteli, oblečeni, kakor bi bili ravno kar obe ušli iz kabineta za »raritete«, Grizajka in Zobelja s svojima nadobudnima sinčkoma.

»Pohlevni Mirko« se je javil že od daleč z zategnjenimi glasovi in burno prijoval in pritulil po stopnicah gori v salon s svojo gospo mamico.

»I kaj ti pa vender je, fantek?« ga je vprašal doktor Stojan sočutno.

»Čestitat je prišel! Deklamiral bo!« je razjasnjevala gospa Grizajka, dočim je Mirko bridko gledal naokolo.

»No, Mirko!« Čestitaj lepo v verzih, kakor si se doma naučil!«

Sinko pa se je začel na ves glas dreti v nevezani besedi; pri tem mu je priskočil kolegijalno v pomoč še »mirni« Rudek, boječ se, da bi radi imeli verze tudi od njega, in vzpričo tega hudo užaljen. Težko so oba pomirili.

Ko je bila vsa gospoda skupaj, so sedli k obedu. Na najprvem mestu, zgoraj, je stolovala gospa pl. Jeličeva v vsej obširnosti svoje suhe postave.

(Konec prihodnjič.)

Potresi na Kranjskem in Primorskem.

Spisal Ferd. Seidl.

(Dalje.)

leta 1878. so takoj meseca januarja in sicer 13. dne začutili sunek v Ljubljani. Dne 21. avgusta se je zopet — kakor že nekaj let zaporedoma — zatreslo po južnem Štajerju in prav krepko v Mokronogu ter ondod, tako da je opeka letela s streh. Drugi dan potem se je potres po Dolenjskem ponovil, toda slabše. Dne 21. nov. pa je po polnoči potrkal podzemeljski nemirnež v Korminu.

Nastopilo je leto 1879., in takoj prvega meseca 11. dan se je pojavil hud potres po srednji in dolnji Koroški ob često delujoči črti Beljak-Celovec. Hiše so v glavnem mestu zakolebale, v Železni Kaplji so se mnogi ljudje komaj pokonci vzdržali. Še Ljubljano so dosegli oslabei valovi. To menda kaže, da je sodelovala potresna črta Železna Kaplja-Kokra, ki je vidna kot globoka dolga zaseka med Grinrovcem in Storžičem. — Kmalu se je nemir preselil na Kranjsko. Dne 20. jan. je zazibalo Litijo, dne 11. feb. pa Kamnik, in drugi dan se je močno zatreslo po Gorenjskem, Notranjskem in sosednjih delih južnega Štajerja, Koroške in Primorske. Prvi sunek je v Ljubljani prekosil vse stresljaje zadnjih let; zakolebale so hiše, in navpična sila je bila čvrsta. Brez dvojbe je bil sedež podzemeljski moči v gorenjski kotlini. Ljubljano je najkrepkeje zadelo; močno pa tudi Škofjo Loko, Kranj, Kamnik, Bled in Idrijo. Ker so bili sunki v Postojini in Trstu ne le valoviti, nego tudi navpični, tedaj je delovala obenem potresnica, ki veže ta kraja in se nadaljuje do Ljubljane. (B, 10.) — Dne 14. febr. se je po Gorenjski kotlini še jedenkrat zatreslo, dva dni potem le v Škofji Loki. — Dne 22. jun. je zopet vztrepetala rabeljska potresnica, in začutili so sunek do Pontaflja, Dropolja in Pliberka. — Dne 11. nov. je sunek zazibal Kočevje, 4. dec. Žužemperk, 22. dec. pa Idrijo doneč potres, kakor da bi bilo ustrelilo iz topa, in 30. dec. Ljubljano.

L. 1880. je podzemeljski nemir počel na Dolenjskem. Dne 12. jan. so začutili sunek v Novem mestu in Črnomlju, 18. že zopet v Idriji in dne 17. marcija na novo v Beli krajini. Dne 27. jul. je potreslo Vrhniko, obenem pa nekoliko rahleje Ljubljano. Dne 30. avgusta se je probudila na Koroškem črta, ki je že l. 1348. grozovito delovala,

ter je provzročila potres, ki je izšel od severnega vznožja Karavank ter se razširil na severno stran do Celovca, na južno preko Gorenjske do Ljubljane. — Nastopil je meseca novembra 9. dan. Ob $1\frac{1}{2}$ uri zjutraj se je zatreslo v Gorici; štiri ure potem pa se je sprožil grozoviti katastrofni sunek ob črti B, 15., razdejal Zagreb in okolico ob potresnici ter se razširil, kakor smo že omenili, tudi preko vseh slovenskih pokrajin. Najhujše potresišče z močno razdejanimi zgradbami je bilo povsem na Hrvaškem; ozemlje s precejšnjimi poškodbami zidov in s sesutimi dimniki pa je segalo na Slovensko do Velike Nedelje in Možgancev na spodnjem Štajerskem; majhne poškodbe zidanih zgradb je potres provzročil tudi v Metliki, Krškem in po obsežnem delu južne Štajerske; drugod po Slovenskem ni bilo trajnih posledic, pač pa je tla bolj ali manj krepko zazibalo. Izmed kasnejših 200 potresov, ki so do dne 21. jan. 1882. leta v Zagrebu sledili katastrofnemu, so nekateri prekoračili tudi še kranjsko in štajersko mejo; zlasti krepki so bili sunki z dne 11. nov. in 16. dec. 1880. l. Drugi so pa samostojno nastali po naših krajih, morebiti le pospešeni po dogodkih v Zagrebu. — Tako sta se dne 28. januarja l. 1881. v Krškem pojavila dva precej krepka sunka, dočim je bil v Zagrebu mir. Že dalj časa so lahke zazibe čutili, v Kostanjevici pa več stresljajev. Nato se je dne 4. februarja po polnoči sprožil obsežen potres po Notranjskem in zapadnem delu Dolenjske, očitno ob podolžnih potresnicah. Bilo je šest sunkov, nekateri izmed njih so preklali zidove. Še Celje in Celovec so dosegli krepki zemeljski valovi. — To leto so se pojavili še samostojni potresi: dne 7. febr. v Krškem, 1. marcija v Celju, 12. aprila v Pulju, 26. aprila v Metliki in 30. v belokrajinskem Gradcu, dne 6. majnika na Zidanem mostu, v Laškem trgu in Mokronogu in 27. okt. zopet v Celju.

L. 1882. so se pripetili še v prvi polovici leta tesno omejeni potresci v Rablju, pri Litiji, v Kamniku in trije sunki dne 9. maja v Ljubljani. Dne 17. julija pa se je sprožil obsežnejši potres na Notranjskem in skoro obenem na Koroškem in v Celju; začutili so ga tudi po Gorenjskem. Delovale so zlasti: črta ob Celovškem jezeru, črta Trst-Ljubljana in črta ob Celju; premaknili so se torej: Kras, Julijske planine, Karavanke in Kamniške planine. V Sežani se je udril strop v salonu neke vile. Najsilneje pa se je treslo med Ljubljano in Logatcem; tod so drevesa po gozdih zavihrala, in skale po brežinah so se trgale; na Vrhniki je poškodovalo skoro vse hiše, v Žireh pa jedno prav močno. Jednajst sunkov so začutili na Vrhniki. — Zadnji zemeljski potres tega leta je zabeležen v Ljubljani dne 27. decembra.

L. 1883. so dne 17. julija zavalovala tla v Benetkah, v Trstu in Rablju. Dne 10. okt. pa se je bil precej močen potres na južnem Štajerskem in sicer ob črtah Celje-Rogatec (B, 8.) in Zagorje-Krapina (B, 9.). Tja do Zagreba je seglo valovanje. Poročalo se je to leto še o teh-le dogodkih: dne 22. okt. v Trstu lahek zazib, 7. nov. na Zidanem mostu dva, in 31. dec. v Ljubljani dva sunka.

L. 1884. so se dne 26. febr. pojavili zopet v Zagorju trije močni sunki, dne 24. nov. na Vranskem pet sunkov, torej v istem potresnem okraju, naposled 28. in 29. dec. v Trbižu in okolici. V Ljubljani je bilo mirno vse leto. Slavonijo pa je zadel dne 25. marcija gonoben potres; najhuje je trpelo Djakovo, nobena hiša ni ostala nepoškodovana.

Poročila o potresih v letih 1885.—94. še niso zbrana, zato je to vrsto dogodkov preskočimo.

Prišlo je leto 1895. in nam prineslo grozno potresno katastrofo. Kolikor se da spoznati iz poročil po časopisih, so se zganile na veliko nedeljo potresnice Kobarid-Kamnik-Celje in Škofja Loka-Zagorje pa tudi Trst-Ljubljana-Litija. Najhuje je prizadet južni del Gorenjske kotline, ker je preprežen od več pokotin in pokrit z rahlo naplavino. Predigra tragičnemu dogodku se je začela dne 6. aprila ob črti B, 12., ki znači vzhodni rob isterskega polotoka in drži preko Klane in Kočevja proti Savi. Krepek je bil ta sunek le na jednom kraju te črte, v Novem mestu. Nihče ni slutil, kaj mu ima slediti. Veliki petek in veliko soboto so se stresljaji pojavili v Metliki in zopet blizu Novega mesta (v Ajdovici). V Gorici so zabeležili rahla zaziba na veliko nedeljo ob 7 $\frac{1}{2}$ uri zjutraj in 8 $\frac{1}{2}$ uri zvečer, na severni strani Karavank pa se je zatreslo ob 10 $\frac{3}{4}$ uri zvečer; pol ure kasneje se je sprožil usodni poglavitni udarec v srcu Kranjske. Še več tednov in mesecev potem so se sunki ponavljali v glavnem izvorišču med Savino, Savo in Kokro, in zopet ob radialnih pokotinah, ki segajo od Gorjancev do južnega konca Istre. Vsi ti dogodki se dajo združiti v nazor, da se je letos gibanje lotilo velikanske trikotu podobne grude, ki je od Adrije proti celini potisnjena med Gorjance in Karavanke.

Ogromno je število potresov, ki so zabeleženi po naših krajih in v bližnji sosesčini. Umeje se, da se naše skrbno zanimanje najprvo obrača na one, ki so brez usmiljenja rušili zidane zgradbe, bodisi mirna zavetja človeku, bodisi hrame božje, ali si celo izbirali žrtev izmed prebivalcev samih. Taki usodni dogodki so se primerili l. 1000., l. 1202. zlasti na Štajerskem, l. 1348. na Koroškem in Primorskem, l. 1502. v Zagrebu, l. 1511. najgrozovitejši po vsej Kranjski, po Goriškem, v

Trstu in v Istri, menda najhujši doslej v tem tisočletju, l. 1628. pri Krškem, v letih 1645. in 1646. v Karlovcu, l. 1689. ob Temenici na Dolenjskem, l. 1690. v Celovcu in na južnem Koroškem, l. 1788. v Tolmezzu na Frijulskem, l. 1870. v Klani nad Reko, l. 1880. v Zagrebu in okolici ob gorovju in l. 1895. v Ljubljani, po ljubljanskem polju, po barju in na vzhod proti Celju in Zagorju.

Dvakrat je v tem tisočletju Ljubljano zadela tragična usoda. Katastrofe so torej celo v potresnem središču, kakeršno je Gorenjska kotlina, primeroma redke. Upajmo, da prihodnji udarec še počaka najmanj 500 let. Prihodnji rodovi pa bodo sedanjemu hvaležni, ako jim prepusti domovja vsaj tolikanj varna, kolikor premore človeška previdnost.

Ne mine leto, da se ne bi zemlja po našem planinskem in kraškem svetu zatresla tu ali tam po večkrat, večinoma le rahlo; toda izpričuje se nam, da podzemeljske sile, žal, nikdar ne mirujejo, in v bodočnosti nikakor ni upravičena optimistična nada, da kdaj poneha pregibanje grud po naših domačih tleh.

Iz prejšnjih stoletij imamo le močnejše sunke zabeležene; v tekočem stoletju je naraslo število poročil pač samo zategadelj, ker se je zanimanje za prirodne dogodke više popelo, in ker prosveta sploh prodira v vedno širše kroge. Največ zaznamkov o potresih imamo iz Ljubljane, nekoliko zato, ker se v nje obližju križa več potresnih črt; poglobitni povod pa je gotovo ta, da so se v glavnem mestu vedno nahajale osebe, ki so znamenite prirodne dogodke zapisovale, dočim se nam je z dežele ohranilo malo poročil. Naglo naše napredovanje v zadnjih desetletjih, ko je narod samozavestno začel tekmovati s srečnejšimi sosedi na vseh progah umetnosti in znanosti, nam je porodilo dovolj inteligencije po vsej deželi, in pričakovati smemo, da se začne domoznanstvo popolnejše negovati, kot doslej. Upamo, da muzejsko društvo v Ljubljani poprime inicijativo in priredi nabiranje domoznanskega gradiva. Primeren poziv bi vzpodbudil razumnike iz vseh krajev, in v »Izvestjih« naj bi se priobčila poročila vsakega leta, dobro urejena. Glede potresov niti iz zadnjih desetletij nimamo zadostnih vestij. Prav glede teh prirodnih pojavov potrebuje znanost sodelovanja mnogih opazovalcev, ki bi bilo za njo največje vrednosti.

V Švici, v nekaterih nemških deželah, na Koroškem, Štajerskem, Hrvaškem, najbolj pa v Italiji in na Japonskem je opazovanje o potresih popolnoma urejeno. Nihče naj ne misli, da se ne izplača o malenkostnih potresih poročati. Prav taki utegnejo vedo prav tako pospešiti, kakor vplivnejši pojavi. Vsaki razumnik naj bi smatral za

svojo in drugih dolžnost, da sebi pristopna vestna opazovanja napiše ter sporoči ali muzejskemu društvu v Ljubljani, ali državnemu geološkemu zavodu na Dunaju; zbrana v rokah strokovnjakov, utegnejo znanje o tajnem podzemeljskem gibanju znatno obogatiti. — Nemalo zaslug si je pridobilo časopisje, ki je vedno drage volje priobčevalo došla poročila o potresih na Kranjskem, v prvi polovici tega stoletja »Laibacher Zeitung«, v drugi po preporodu slovenskega naroda pa tudi vsi slovenski politički časopisi. Njih poročila so seveda le slučajna; v prihodnje naj se uredi popolno obveščanje, osredotočeno v ljubljanskem domoznanskem društvu.

Naj se ne ugovarja, da ne kaže podpirati zgolj teoretiškega raziskavanja. Spomnimo se le skromnih početkov znanja o elektriki, katero je sprejel novi vek od klasiške davnine; in pa kako visoko se je bila veda o tej prečudni sili že popela v tem stoletju, toda še le v zadnjih desetletjih se je iz uglobljenega teoretiškega znanja nenadno usulo izobilje praktičnih naprav, ki služijo vedno širšim krogom človeštva. Kdo bi se bil pred dvema stoletjema nadejal, da utegne človek kdaj nebu izviti plamteči bič bliska, ali, da se mu posreči utolažiti viharne valove razburkanega morja?!

Ponavljajoč vzpodbudo in poziv, katerega nujno podpirajo zeva-joče vrzeli v naši potresni kroniki, sklepamo ta obširni, dasi zelo nepopolni odstavek našega razmotrovanja.

Potresi v naši domovini, o katerih smo doslej govorili, so večinoma posledica tega, ker se premikajo in pogrezajo grude razkosanega zemeljskega oklepa, in zovemo jih zatorej grudovne ali tektonske. Toda ne smemo prezreti, da se v obširnem delu naše domovine pogosto pojavljajo neki potresi, ki so povsem drugega izvora; imenovali smo jih vdorne. Lijaku ali kotlu podobne »doline« kraškega sveta na Notranjskem in Dolenjskem so trajne priče takih dogodkov. Ko so bili l. 1875. izkopali v nekem premogovniku na Šleskem osem metrov debelo plast premoga, se je udril strop nastale votline, ker ni bil dovolj podprt. Ta dogodek je povzročil potres, ki se je začutil uro daleč naokoli, in votlo bučanje ga je spremljalo. Podobne vzglede poročajo od drugod iz rudnikov. Kakor pa človeška roka ustvarja podzemeljske votline, tako jih na Krasu naravna moč tekoče vode; kadarkoli le-ta izje preobširen prostor, da je skalnatemu stropu podpora prešibka, se le-ta udere in zasuje votlino; na površju ostane lijaku podobna vdrtna, dogodek pa povzroči potres, ki včasih prav hudo zaziblje bližnjo okolico. Dogodilo se je že na Krasu, da se je po

več hiš s prebivalci vred pogreznilo v globočino. Prerano umrli Pilar, profesor geologije na zagrebškem vseučilišču, pripoveduje, da se vdori prav pogostoma dogajajo. »Marsikateri graničar, ki se je po desetletjih zopet vrnil v rojstni kraj, ga ni več spoznal vzpričo mnogih na novo nastalih vdorov. Hiše so morali drugje sezidati, prejšnjih vrtov ni bilo več, tovarne poti pa so bile preložene, ker so prejšnje postale nerabne.«

Znani preiskovalec A. d. Schmidl je dal narediti načrt podzemelske dupline pri Planini, potem pa tudi površja nad-njo, in se je prepričal, da so nad grobljami v duplini — nad zemljo »doline«. Urbas je v svojem sestavku o kranjskih vodah nekatere podzemelske vodotoke spoznal in zaznamoval po vrstah lijakastih vdorov.

Včasih se sproži vdor kot posledica tektonskega potresa, kadar namreč njega valovi pomnože že nastalo nejednakotežje pripravljajočega se vdora. Tako se je zgodilo blizu Klane po katastrofi l. 1870.

Ni dovolj, da nagotni Kras stresa dvojna podzemeljska moč, še tretja se ji druži, prišedši iz lahkega ozračja, torej od take strani, ki na videz nima velike mehaniške vplivnosti. Ali če burja pridrvi z neizrečno hitrostjo, sicer zdržema, v kratkih 4—10 sekund trajajočih sunkih, pa naraščajoč do besne sile: tedaj ne vzkipi le morje v viharne valove, tudi hiše na izpostavljenih mestih se zatresejo, dasi nikdar toliko, kakor če butne ob-nje izpodzemeljski demon. Ko je letos ta neprijatelj grozno rušil sveti mir velikonedeljskega praznika in nam razdejal cvetočo Ljubljano, so menili v Trstu spočetka, da je le silovit eksperiment znane burje! Saj njena brzina naraste včasih do 31 metrov v sekundi (to je 112 kilometrov v uri), in njen sunek na štirjaški meter je tedaj enolik, kakor da bi butnila vanj teža 206 kilogramov. Profesor Mazelle, ki je ta števila na podlagi opazovanja izračunal, mi poroča na moje vprašanje, da se ob najhujših sunkih burje hiše v Trstu na posebno izpostavljenih krajih res nekoliko zatresejo, celo močno zidani svetilnik na morski obali precej zatrepče; kajti mala svetilka, ki visi s stropa v njega zgornjem, zaprtem prostoru, vidno zaniha.

Ako si Kraševac, vajen se trdo boriti za življenje, ne zgradi hiše uporljive kakor trdnjava, mu jo kmalu razmaja burja, ki deluje liki pravi izpodzemeljski potres; sicer ne doseže njegove silovitosti, zato pa se tem češče oglasi.

Omenivši nemili dar, ki ga je narava za nameček prisodila Krasu z obilnejšo mero, nego marsikateri drugi od viharjev tepeni pokrajini,

bi skoro lahko završili ta svoj sestavek, ki se je od konca do kraja bavil le s prirodnimi pojavi, vseskozi človeku neprijaznimi. Le-te smo kolikor moči vsestransko razmotrili, niti nismo prezrli prilike, da pozovemo prijatelje domoznanstva, naj v prihodnjosti marljivo pospešujejo naše doslej skromno znanje o potresih na domovinskih tleh. Mali prispevki na priprostitih dopisnicah, ki prihajajo od kolikor se da mnogih točk potresnega okraja — združeni v roki strokovnjakovi — so vedi sploh in našemu domoznanstvu posebej vsekdar dobro došlo gradivo.

(Konec prihodnjič.)

Sama svoja.

Novela. Spisal Fr. G. Kosec.

(Dalje.)

VIII.

inilo je zatem nekaj mesecev. —

Bolehna poštarjeva gospa se je bila na jesen neko noč prehladila — ljudje so trdili, da celo navlašč. Malo dni za tem je legla na smrtno postelj. Strašne srčne bolečine so razjedale končno vse moči njenega slabotnega života; lotila se je je brza sušica in jo v par tednih umorila.

Za njeno krsto sta plakala osirotela otroka, par poslov, nekaj tržank, pa Milka — poštarju in Francki se ni skalilo oko. Saj sta bila celo vesela, ker sta bila sedaj rešena še te slabe ovire. —

Pa tudi z Milko se je marsikaj izpremenilo — no, prišlo je, kakor je pač moralo priti. —

On mlad in lep, ona takisto, navezana le na njegovo družbo, on takisto — zaljubila sta se.

In ljubila ga je z vsem žarom prve ljubezni, ki je bila tem globočja in gorkejša, čim pozneje se je vzbudila v njenem srcu. Vedno sta tičala skupaj, se vozila po okolici, se izprehajala, igrala glasovir in pela; ko pa sta se naveličala vsega, sta šla v vrtno lopo, ki je bila skrita med grmovjem španskega bezga in gosto porastena z divjo trto.

Pozabila sta na vse, postala slepa in gluha za vse ozire in ovire, pa se v sladkem sanjarjenju ljubila. Bila sta srečna! —

No, pa prišlo je, kakor je pač moralo priti! —

Milkina najjavnost, ono strupeno Franckino berilo, dogodki in besede v poštarjevi rodbini, neodvisnost in mladost obeh: vse to se je združilo; in tako se je zgodilo, da se je Milka obupana valjala po svoji postelji in plakala . . .

»Pepi, reši me sramote, katere bi ne mogla preživeti!« —

Okamenel je mladi Logar, ko ga je sprejela nekega dne — bilo pa je pozno jeseni — s temi besedami.

»Milka, te-li prav razumem!?« —

Ni mu odgovorila, ampak vrgla se je na njegove prsi strastno, zdvojeno in ihtela . . . Njegov obraz pa je bil bled kakor vosek.

»Milka, ne joči . . . ljubim te — svojo obljubo gotovo spolnim! Samo potrpi, da pripravim mater!«

»O, saj tvoja mati me ima rada — hiti, Pepi, hiti, da ne zvedo ljudje . . .!« —

Dasi je bila Logarica že jako stara, je bila še vedno trdnega zdravja in odločne volje. Gospodinjala je še zmeraj s toliko vnemo in ostrostjo, kakor zamlada. Nikakor ni dopuščala, da bi se kdo vtikal v njene pravice, in celo sin se je moral vselej ravnati le po njenih nasvetih, sicer je bil ogenj v strehi. — V testamentu je bila določena Logarica kot glavna dedkinja soprogovega imetka, katerega si more pridržati do svoje smrti; sinu Pepetu pa je bilo začasno zapisano le toliko, kolikor rabi za živež, obleko in postranske potrebe slovenski velikošolec — torej jako malo.

Kakor vse imovite matere kranjskega rodu, je razumevala tudi Logarica v besedi »nevesta« dekle, ki bo imelo poleg lepe zunanjosti vsaj toliko, kolikor je prinesla ona sama k hiši; Logarica pa je bila imela takrat štirideset tisočakov poleg pristojne bale. — A to še ne zadostuje za veleposestniškega sina! Dekle, ki bode Pepetova nevesta, mora umeti tudi gospodinjstvo. —

Pepe je dobro vedel za te materine nazore; zato je po možnosti skrival svoje intimno razmerje z Milko ter se je bal, da mu bo branila v zakon z njo. — On ljubi Milko in njeno čast mora vsekakor rešiti; vendar če mu mati odreče privoljenje?! — Mati je — sicer hvala Bogu — še močna; koliko časa pa naj ga še čaka uboga Milka? —

Prav skrbelo ga je, in čim prej je moral iskati pri materi jasnosti v svoji kočljivi zadevi. Večkrat je sklenil, povedati materi vse; toda vselej, kadar bi bil moral ziniti, mu je otrpnil jezik. Tako se je pripravljaval več tednov, ki so narasli v mesece.

Končno pa se je vendar opogumil.

Sama sta sedela v skupni veliki sobi, ki je bila nekak salon, ter prebirala došle časnike. Zunaj je tulila vijavica in krepko zanašala na okenska stekla zledenele snežinke. Zvečer je bilo, in na mizi je gorela svetilka.

»Kako, da že par tednov gospice Milke ni nič k nam?« je izpregovorila starka, in nagnivša se k lončeni peči, vrgla na ogenj par polenc.

»Milka? — Pravi, da je . . . baje je bolna,« je odgovoril Pepe v zadregi.

»Bolna? — Pa kaj ji je?« je nezaupno uprla oči v sina, kakor bi mu povsem ne verovala.

»Ne vem.« — Silno mu je bilo srce; sedaj je prišla zopet prilika, da ji razodene svoje razmerje in namene z Milko.

»Čudno! — Pa nevarnosti menda ni? Ubožica, imam jo tako rada.«

»Jaz tudi.«

»Prav, saj je lepo in izobraženo dekle; že iz hvaležnosti do nje-nega očeta ji moraš biti dober.«

»Ali mati — jaz — jaz jo celo ljubim.«

»Ljubiš?!« je viknila starka osupla. »Pazi, Pepe! Bodi pameten in previden v svojih besedah do nje, ker to je sama otročarija, ki te kmalu mine!«

»Nikakor ne, mati; tudi Milka me ljubi in — ona bo moja soproga.«

»Ali si blazen?!« — Lice Logaričino je pobledelo, in kakor obupana je vila roke. »Ona tudi! Sveta nebesa! — Ne, to ne more, ne sme biti!«

»A mora biti, mati, mora! — Kaj ni dobra, lepa, izobražena? — Sami ste rekli, da jo imate radi!«

»Ne, ne . . . dokler sem jaz živa, ta že ne! — Kaj misliš, da mladi Logarici zadostuje, da zna drobno hoditi in z dragoceno obleko šariti?! — O ne! — Milka ne bo imela beliča, in če bi postala ona gospodinja, bi kmalu vse zagospodinjala, kar sva s tvojim očetom s težkim delom znosila na kup. O ne, to pa že ne!«

Vznemirjena je tekala po sobi semtertja in energično mahala z rokami.

»Pa čujte, mati, ljubim jo iskreno, obljubil sem ji . . .«

»Obljubi, komur in kar hočeš, to je tvoja stvar! — Jaz pa ne dopustim nikdar, da bi se taka gosposka punčka košatila z mojim premoženjem ter razsipala ono, česar niti ne zna pridobiti!« —

»Moram jo vzeti, moram, ker . . . ker . . .«

Ni mu šla iz grla prava beseda, a vender ga je razumela mati. Kakor otrpla je obstala pred njim, a zatem se ji je stemnilo čelo, in s tresočimi se ustnicami je siknila besedo: »Norec!« —

Tiho je bilo potem v sobi. S sključeno glavo je stal tik peči Pepe, Logarica pa je sedela in ždela na zofi ter srepo trmela v svetilko; na temnem obrazu pa ji je v togoti gibala vsaka mišica.

»Odpustite, mati, a menda je že moralo priti do tega . . . bogati smo zadosti, da ni treba Milki . . .«

»Kaj pa imaš, tepec?! — Ako hočeš živeti s tistim, kar ti gre po testamentu, ne boš niti vsaki dan dvakrat sit! — O le vzemi jo — jaz ti ne dam niti krajcarja več, pa od hiše pojdeš do moje smrti!«

»Toda mati, vaš sin sem, in dolžnost vaša . . .«

»Nič . . . to je moja zadnja beseda! — Ako ti ni prav, saj veš, kje je sodišče . . . Da več, niti novčiča več!«

»A kaj bo z ubožico Milko? — Pomislite!«

»Pomislil bi bil rajši preje sam . . . mene ne briga nič! — Ako si ji kaj obljubil, naj te pa toži; jaz ne odneham niti za las!«

Odhitela je v svojo spalnico; Pepe pa je zrl za njo kot brodar, ki je izgubil krmilo.

IX.

V poštarjevi sobi so sedeli gospodar, Francka in stara Logarica nekaj tednov za zadnjim prizorom.

»Jej, jej, kdo bi bil mislil! Tako svetnico se je delala,« je dejala Francka.

»Šent, niti slutil nisem . . . ta gosposka našarjena obleka!« je pristavil poštar.

»Najhujše je pa, da je fant zaljubljen vanjo,« dopoveduje Logarica, »in da misli, da bo menda pogubljen, če ji ne spolni obljube!«

»Jej, jej! Torej ga je znala tako priviti? — Pretkanka! — Vede se pa kakor sv. Monika!«

»Imela seveda ne bo ničesar, kot svoje cape. Šent! Oče se ji je drugič oženil . . . dobil bo otroke . . . kaj ji more dati!« je brezsrčno modroval poštar.

»Ne, ne, to ni nič. Na vsaki način ju treba razložiti!« je hitela Logarica.

»A če začne dekle tožiti?« je vprašala Francka.

»Pa naj. Plačam rada, kolikor hoče, samo Pepe se je mora rešiti! Treba pa zelo hiteti.«

»Če se bo pa upiral Pepe? Šent, sitna stvar!« —

»Ravno zato sem prišla k vam, da se posvetujemo. Ne morem se odločiti, dasi premišlujem že dolgo.«

»Pošljite ga kam stran — na kako kupčijo!« je svetovala Francka.

»Šent, pa res, gospa! — Na kupčijo. Ako vam prav, se odpe-
ljem takoj jutri v mesto, od ondi pa bom pisal Rajkoviću v Slavoniji,
naj brzojavno naznani vašemu sinu, da je nujno treba njegove in moje
prisotnosti, da sklenemo zadnjo kupno pogodbo in se domenimo še
radi nadaljnega kupčevanja z njim in z mano. Vzrok in namen te
brzojavke mu kratko razložim. Brzojavka Rajkovičeva bo v treh štirih
dneh tu, in potem se odpraviva takoj. Ko sva pa spodaj, bom že jaz
skrbel, da naju vsaj tri tedne ne bo domov.«

»Dobro, dobro!« je odobravala vesela Logarica. »A ekspedito-
rico seveda tudi treba kam odpraviti!«

»Jej, nič lažjega, gospa!« se je vtaknila zopet Francka v po-
govor. »Hkrati oddamo na ravnateljstvo poročilo, da radi javnega
pohujšanja ne moremo imeti niti minute več gospodične Resnikove,
pa je. Jej, mala skrb! — Komisar je silno moralen gospod, ki niti
ne trpi, da bi se kaka ekspeditorica z moškimi preveč menila, nikar
pa imela take ljubezenske spletko!«

»Da, da, tako naredimo. S tem zabranimo tudi vsako nadaljnje
dopisovanje med njima. Ko bo dobila dekret, bova midva že kdo ve
kje v Slavoniji, vsaki dan drugje. — Torej ne bo vedela naslova; on
pa takisto ne zve, da je šla. Njegova pisma pa dobivajte kar vi,
gospa!«

»Da bi se le vse posrečilo! Moj Bog, samo molčimo radi sramote
za našo hišo!«

»Seveda, seveda, molčati treba; to bi moglo Pepetu celo ško-
dovati, ko se bo kdaj ženil! — Jej, gospa, brez skrbi bodite! — Za
par dnij bom vodila sama pošto, saj sem jo že večkrat; potem pa
dobimo takoj drugo — po vseh časopisih se ponujajo!« —

Prav zadovoljni so se razšli. —

V istem času pa je plakala v svoji sobici Milka. Baš ji je pri-
nesel fantiček Pepetovo pismo sledeče vsebine:

»Preljubljena Milka!

Ves potrj Te obveščam, da sem sinoči zopet govoril z materjo
radi Tebe in sebe. Strašno! — Mati je trmoglava kot nihče na svetu.
Rada Te ima, toda — bogata nisi, pa pregosposka se ji zdiš; zato . . .
Moj Bog, koliko sem trpel in še trpim! — Toda ne obupaj, ljubica
zlata! — Tvoj sem, vedno ves Tvoj — ne udam se! Ako ne bo dru-

gače, si poiščem začasno kako službo, da se poročiva; saj mati tudi ne bo vedno taka. Potem pa bova vender-le dosegla vse!

Torej ostani pogumna! — Preveč sem ogorčen in žalosten, da bi mogel danes k Tebi! — V duhu Te srčno poljublja

V T . . . 20. jan. t. l.

Tvoj zvesti

Pepi.«

Strašna prihodnjost! — Bo-li vztrajal Pepe? — Kdo ve, kako bodo pritiskali! — Če se ji sedaj izneveri! — Bog nebeški, ne dopusti tega! — Onečlašena, osamljena na svetu! — Pa saj ji piše, da jo ljubi, da je pripravljen radi nje se lotiti skromne službe. Nekaj mesecev bodeta že živela, potem pa se bo, če ni drugače, vrnila na službo ter tudi služila kruh svojemu detetu . . . Oh, da bi vsaj hitel . . . sicer bo prepozno! —

Tri dni potem pa je dobila iz Oseka brzojavko na Logarja, naj odpotuje nujno s poštarjem radi lesne trgovine, ker se je sešlo več kupčevalcev in prekupcev, da se pogovore in pogode, pa še ogledajo gozde nekaterih Slavoncev, ki so na prodaj . . .

Poštar je bil takoj pripravljen na odhod. Tedaj je pridirjal Pepe bled in prepadel v Milkino pisarnico.

»Za Boga, oditi moram, a še nič ni urejenega! — Brzjavaj Rajkoviću, da sem zadržan — da imam nujnejše posle, katerih bom prost šele prihodnji mesec. Naj se odloži razprava — ali pa naj me nado mestuje poštar!«

Milka je brzjavila, in potem sta pričakovala odgovora nestrpna, vznemirjena . . . Zunaj pa je odrejal glasno poštar, kako in kaj naj se dela med časom, ko ga ne bo doma . . . Cela večnost! —

Tu je začel klicati aparat. Brzjavka gospodu Logarju! —

»Odlašanje nemogoče, vsi hrvaški soudeleženci že pozvani in deloma že na potu, zastopanje neveljavno, ogromen dobiček, sicer velika izguba.«

Obupno se je vrgla Milka Logarju na prsi in jokala, kot bi ji hotelo počiti srce. — »Ravno sedaj moraš iti, ko si mi jedina tolažba in opora!«

»Potrpi, Milka, v štirinajstih dneh se vrnem, tedaj bom poskušal še zadnjikrat pregovoriti mater — sicer poprosim kake službe pri železnici ali pri pošti!«

»Vrni se čim preje . . . ne mudi se, delaj; saj vidiš, da si sama v tem položaju ne morem prav nič pomagati! — Domov ne morem, nečem, ne smem! — Službo bom morala že čez par mesecev pustiti

— ter že radi tebe ne morem ostati — do koga se naj potem, za Boga milega, obrnem!? — Samo ti si moja rešitev, sicer sem uničena!«

»Prisegam ti, da storim vse, a sedaj moram iti. Pogum, Milka!«
Poljubila sta se, držala se dolgo objeta.

Tedaj je potrkal na vrata poštar in zaklical: »Pojdiva! Gredoč se oglašiva še pri gospej materi. — Ne mudiva se, da ne prideva k vlaku prekasno!« —

Odpeljala sta se; Milka pa je gledala za njima še dolgo, ko sta bila že izginila za voglom, in ihtela . . .

Pet dnij po Logarjevem odhodu pa je prejela dekret od poštnega in brzojavnega ravnateljstva: v osemindesetih urah naj uredi vse poštne stvari, katere pride iz mesta revidirat oficijal, ter naj se smatra začasno odpuščeno; vzrok ji je itak znan. —

Še to! — Zdvojiti je hotela. Kam sedaj, kam?! — Vsakdor jo more smatrati za izpojeno propalico. — Nikomur ni povedala o dekretu, a tisto noč ni zatisnila očesa.

Vedno si je ponavljala vprašanje: kam? —

»K očetu!« je vpila njena duša glasno, a ponos je še ni bil minil, sovraštvo in ljubosumje do Pavle je še nista bili zapustili. Ponižati se pred njima, ju prositi pribežališča kot kaznovana prevzetnica, kateri se je toliko zaželeno prostost in samostojnost tako podlo maščevala — oh, ne, ne — tolike sramote ne bi mogla prenesti! — A kam, kam!?

K teti! — Ona jo ljubi, ona se je usmili ter jo prikrije toliko časa ljudem, da se povrne Logar; saj je teta sestra pokojne mamice! —

In pisala ji je pismo, ki bi moralo omečiti in ganiti kamenito srce, skesano in odkritosrčno pripovedujoč svojo ljubezen in njene nasledke, proseč in roteč jo usmiljenja in opore v tej strašni zapuščenosti. —

Potem je uredila svoje stvari. — Ko je prišel oficijal, je našel vse v največjem in najlepšem redu; potem mu je izročila ključce. — Zopet je bila samo Milka Resnikova brez naslova, brez službe . . .

»Gospica, žal mi je, da vam moram sporočiti še posebno željo gospoda nadkomisarja: zapustite čim preje, tem bolje ta kraj! — Z Bogom!«

To je bila zadnja beseda oficijalova, in Milka je razumela to, željo . . .

»Samo še danes naj ostanem — pričakujem pismo z doma — še do jutri opoldne mi pustite sobo, gospodična!« je prosila Francko,

a iz očí so ji drle solze, katere ji je iztiskala silna srčna boleost in ponižanje pred to žensko, ki se ji je studila.

»Jej, Milka, seveda! — Kolikor časa hočete, saj se mi tako smilite, ker ste bili tako . . . tako neprevidni.«

Milka je ostrmela. —

»Hm, spomnite se Boccaccia! — Ha, ha! — ha, ha!« —

In surovo se smeje, jo je zapustila samo v sobici. — Milka pa je zrla srepro pred-se in polglasno mehanično šepetala: »Boccaccio, Boccaccio!« —

(Konec prihodnjic.)

Dunajska pisma.

IV.

Uboštvo ni sramota, če si ga človek ni sam kriv; seveda kaj posebno pridnega in imenitnega pa tudi ni, da bi se človek ponašal z njim, kakor s kako posebno za-slugo ali z nekim posebnim darom milosti božje. Kakor pri posameznikih, tako pri narodih. Da smo Slovenci ubožen narodič, to resnico slišimo skoraj vsaki dan, od vseh strani, tudi od neprijaznih, tako da nas že ušesa bole. Nič slavne zgodovine, nič sijajnega narodnega plemstva; zemlja ponajveč malo rodovitna, da ne more živiti vseh svojih prebivalcev, naj tudi delajo kakor črna živina. »Stvarnica« nam ni bila tako radodarna, kakor se je videla našemu lahkodušnemu Vodniku; meni se zdi precej skopa in stisnjena gospa. Toda človek ne sme godrnjati; kakor berač mora hvaležen biti tudi za najmanjši dar. Pridni ljudje smo vobče Slovenci, razumni tudi, varčni — no, varčni bi bili morebiti včasih lahko malo bolj; to vender vse skupaj smemo reči, da nismo ravno napačni ljudje. Svet torej, če noče biti krivičen, nam ne sme očitati našega siromaštva. Ne ošabno zaničevanje in oblastno preziranje, ne zaničljivo milovanje — priznavanje in hvala gre Slovencu, da se je navzlic vsem neugodnostim in zaprekam pritrudil do te stopnje v svojem narodnem razvoju. Saj čudo je že to, da si je v tako neugodnih razmerah ohranil svojo narodnost, ko se je moral brez podpore ali vzpodbuje od katere strani zanašati samo na svojo moč, da narodnost slovenska ni sčasoma izginila in skopnela kakor snežen ostanek ob gozdnem robu, ki ga od vseh strani ližejo gorki žarki pomladanskega solnca. Kaj

pravim brez podpore ali vzpodbuje? Vesel bi bil, ko bi se mu ne bilo valilo kamenje na pot! Ne samo ohranil, razvil in izobrazil si je svojo narodno govorico, da se v njej lahko, četudi včasih malo okorno, izrazi vse, kar človek modrega ali lepšega misli in čuti. Ustvaril si je slovstvo, četudi ne veliko, pa vendar toliko, da ga ne ponese v svojem robcu niti tista velikanova hči v znani nemški pesmi, v tistem robcu, v katerem je prinesla kmeta, s plugom in volmi zavitega, s polja domov svojemu očetu, nikar pa Anastazij Grün redi-vivus, kakor se je ustil njega dni.

Jezik to je Slovencu jedino narodno blago, jedino, kar veže in druží slovenske sinove, ki jih ločijo reke in gore in deželne meje. Ni čudo torej, da je ljubil in negoval ta jedini svoj zaklad, kakor mati svojega jedinega otroka. Njemu so bile posvečene najboljše moči v narodu. Naj-blažji možje-narodnjaki so ga pilili in gladili in izobraževali vsaki po svoji vednosti in moči. Tako je bilo, in tako je z malimi razlikami še zdaj.

Lepo, zaslužno, rodoljubno delo! Čast in hvala možem! Ali tudi tu velja: mnogo jih je poklicanih, malo izvoljenih. Koliko se je pri tem delu potratilo narodnih močij, ki bi se bile bolje obrnile drugam, kjer bi bile več koristile! Koliko kvare je tudi napravila, poleg vse dobre volje, nerodna, včasih tudi svojeglavna gorečnost! Vsaki Slovenec tako rekoč je rojen jezikoslovec, če že družega ni. Vsaki meni, da sme govoriti in soditi o jezikoslovstvu kakor o vre-menu ali politiki! In to ni dobro, kakor ni dobro, če ima bolnik preveč zdravnikov, ali otrok preveč odgojiteljev; tudi tedaj ne, ko bi bili to sami modri in učenjaki, kar pa niso vselej; vmes so včasih tudi stare — ženice, ki so pa navadno najbolj glasne in gostobesedne. Tako tudi ni dobro za jezik, če jih je preveč, ki ga izobražujejo, so-sebno ako — kar se le prerado zgodi — vleče vsaki na svojo stran. Kaj lepega je mnogovrstnost in individuálnost, ali to pa vendar ni, da bi imel vsaki pisatelj svojo slovnico, da si nista dva časnika po-dobna v pisavi! Glasovita akademija francoska ni moj vzor; prepričan sem, da je ona mnogo kriva tiste neprijetne jednoličnosti francoskega jezika. Vem, da je vsakemu pisatelju treba nekoliko prostosti v pisavi, da more izobraziti in uveljaviti svojo posebnost, tisto, kar ga loči od drugih in mu daje neko osebno veljavo. Ali vse to v nekih mejah, onkraj teh pa se začenja gola svojevoljnost, brezzakonstvo.

Kaj boš ti? se mi tu poreče; kaj se vtikaš v stvari, katerih ne umeš, ker se jih nisi učil? Ti hočeš zabavljati, ti dobre svete in nauke dajati o pravilni slovenščini, ki nisi izučen in izprašan jezikoslovec slovenski! Kje imaš svoje izpričevalo, kje svoj »sposobnosti dokaz«?

Istina! To je tako resnično in pravično, tako modro govoreno, da bi se jaz le smešil, ko bi hotel ugovarjati tako krepko osnovani obtožbi. Vse res, in vender me ni sram, še skoraj vesel sem svoje slovensko jezikoslovske neučenosti. Jaz visoko čislam učene može-jezikoslovce, se jim klanjam do tal in Boga hvalim, da nam jih je dal toliko in tako izvrstnih, in upam, da nam jih bo še. Ali prepričan sem tudi, da sme, vso čast učenosti, pri takem vprašanju vmes govoriti tudi človek neuk ali morebiti samouk. Saj je tudi v drugih znanstvenih strokah včasih lajik ugenil kako prav pametno; vzemimo samo zdravništvo: Priessnitz je bil kmet, Kneipp pa je župnik, da imenujem samo dva moža, in vender ju je hvaležni svet priznal za prava dobrotnika človeštva, kar se ne more reči o vsakem — doktorju, če je tudi morebiti vseučiliški profesor in dvorni svetnik še po vrhu in se oblastno posmehuje tistima »mazačema«, kakor vsem onim, ki iščejo ali so iskali pri njiju pomoči. Izkušnja namreč uči, vsaj mene, da je tudi nekaj izvoljenih, ki niso poklicani. Ali, da jasneje govorim: jaz sem prepričan, da, če hoče človek v kateri stvari si biti biti kaj posebnega, trajno veljavnega, mora imeti neki poseben dar božji ravno za tisto stvar, v kateri se hoče povzdigniti nad svoje vrstnike. Jaz nikakor ne verjamem, da bi bil Aleksander Veliki, ko bi se bil brez tistega božjega daru odgojeval in šolal na to stran, spisal Ilijado in Odisejo. Naš Prešeren, naj bi bil tudi z odliko zvršil vse vojaške učilnice, bi menda ne bil nikoli s svojim vojskovodstvom zasedel francoskega ali pa kakega drugega prestola. In nasproti Napoleon, tako genijalen mož, težko da bi bil svetu podaril »Nezakonsko mater«. Vse akademije tega sveta ne narede iz človeka pesnika, če nima tiste nebeške iskre v sebi. Ali hočem s tem reči, da ni treba odgoje, uka? Čudno bi bilo, ko bi jaz trdil kaj takega. Ali kaj pomaga vse pihanje, če pa ni žive iskre v pepelu? Brusiti je treba demant, da dobi pravi »ogenj«, ali če hočeš demant brusiti, ga moraš najprej imeti.

Toda da mora človek rojen biti za pesnika, to je že stara, priznana resnica. Ali tisti »nascitur« ne velja samo za pesnika, ampak tudi sploh za umetnika, da, celo za učenjaka in — naj se to tudi komu čudno zdi — za rokodelca!

Prav zanimivo vprašanje, o katerem bi se dalo mnogo reči, ali zdaj govorimo o jezikoslovstvu. Tudi za jezikoslovstvo mora imeti človek neki poseben dar, posebno pa za tako jezikoslovstvo, kakršnega potrebujemo Slovenci. Nam je treba jezik šele tako rekoč ustanoviti, določiti pravilno pisavo. Med raznimi poti, po katerih se je

hodilo do sedaj, kakor se je komu zdelo, je treba najti nekega srednjega, najboljšega. Za to pa je treba nekega prirojenega, rekel bi, instinkta ali morebiti takta. Jezik, največji umotvor, ki ga je ustvaril duh človeški, je mnogoterno sestavljen stvor, proizvod mnogih, različnih »činiteljev«, nekaka poslednjica (rezultanta) iz mnogih sestavnic (komponent). Hudo se motijo učeniki možje, ki menijo, da je ali da bodi v jeziku merodajna jedino stroga logika, ki zametajo in mečejo iz njega vse, kar je v kakem nasprotju z njo. Gorje jeziku, gorje naši slovenščini, če bomo merili vse njene prikazni samo z logičnim merilom! Vsaki jezik ima vse polno stvorov, ki so nelogični in vendar popolnoma dobri; zakaj dobri? zato, ker se splošno rabijo. »*Usus tyrannus*«. Samo jeden vzgled: Z mojim bratom sva šla, kar hoče reči: jaz in moj brat, to je gotovo nelogično, in vendar se sme rabiti brez pomisleka. Po sreči ginejo taki jednostranski nauki bolj in bolj in se umikajo drugim, ki ustrezajo bolje jezikovemu bistvu. Jezikove pojave smo začeli opazovati, spoznavati in razlagati z dušeslovnega stališča, in tu se vidi vse drugače. To je velik napredek.

Lepo je znanje stare slovenščine, da, potrebno, če hoče človek do dna, znanstveno spoznati novo slovenščino; koristno je, če je večč drugim slovanskim narečjem, mnogo se nauči iz njih; ali vsa ta učenost človeka še ne dela sposobnega, da bi nam bil pravi sodnik in vodnik v vseh rečeh, ki se tičejo jezika in pisave, če nima tistega posebnega daru, o katerem sem govoril. Najbolje seveda je oboje skupaj, če se ta naravni dar razvija z učenostjo. Posebno pa je koristno opazovati in premišljevali druge jezike, stare in nove, in preiskavati, kaj imajo vkupnega, kaj različnega. Iz tega se zadobi sčasoma nekak čudovito jasn pojem o bistvu in življenju jezika samega na sebi. To spoznanje nas zopet vodi ter brani hudih zmot, izvirajočih iz jednostranstva, ko se pečamo s svojim lastnim jezikom.

Po tem dolgem predgovoru in splošnem besedovanju hočem ob kratkem povedati svoje mnenje o slovenski pisavi.

Prvič. Ogibajmo se kolikor moči tistih tujk, ki pačijo, naj se vidijo še tako imenitne in gosposke, vsaki jezik, tudi slovenski. Vem, da so o tem drugzega mnenja naši učenjaki in veljaki novejša šole. Ne samo, da brez pomisleka, da, z nekim posebnim veseljem in zadovoljstvom trosijo tiste kulturne izraze grške in latinske po svoji pisavi, kakor trosi kuharica s polno roko rozine po razvaljanem testu, da bode potica bolj vkusna. Tudi stare, neimenitne nemke, ki si jih je ljudstvo sčasoma nabralo za vsakdanje potrebe, ki smo jih pa z mnogim trudom potrebili iz omikanega govora, se nekaterim možem

ne zde več tako zoprne, da, četudi zdaj nekako boječe, jemljejo te pritepenke vender zopet pod svojo streho. Tako smo na pravem potu, da pridemo naposled zopet do ljube »kranjske šprahe«.

Tu pa nimam v mislih takih tujih besed, ki so se že popolnoma ukoreninile in udomačile pri nas, tako da jih le učenjakovo oko spozna za tujke; take rabimo brez pomisleka. Tu ne smemo biti prestrogi, drugače nam ne bo nazadnje že nobena beseda dovolj slovenska. Tudi tu je treba — takta. Ne predaleč na nobeno stran!

Koliko tujk, nepotrebnih tujk, so v našem času potrebili iz svojega jezika Nemci, katerim je bila prej vsaka beseda prav! Kaj pa še Ogr! Celo stran ogerskega časnika bereš lahko — umeti ti ni treba besede — pa ne najdeš jedne tujke. Ali pa beri vozni red na železnici! Kako drugače je to v kakem ruskem ali poljskem listu; tu vse mrgoli samih tujih besed in izrazov. Malo boljše v čeških ali hrvaških. Pravi beraški plašč!

Drugič. Tiste slovenske besede, ki smo jih postavili namesto iztrebljenih tujk, ohranimo; ne zamenjavajmo jih zopet z drugimi, ko so se udomačile in jih tudi že rabi, ali vsaj ume prosto ljudstvo (zrak — vzduh; zgodovina — povestnica). Ne iščimo povsod germanizmov. Marsikateri izraz je vzet iz nemškega in se vender prilega duhu slovenskega jezika.

Tretjič. Pustimo že vender tisto neuspešno približevanje k drugim slovanskim narečjem, sosebno hrvaščini. Hrvatje naj pišejo hrvaško, mi pa slovensko; saj si vender lahko ostanemo bratje in se lepo sporazumevamo med seboj. Iz tiste mešanice ne bo dobrega kruha. In pa tisto novo besedosledje! »Oče imel je tri sine.« — »Tu zagledal ga je.« ... To je morebiti vse prav pristno slovansko ali hrvaško — našemu ušesu je zoprno! Tudi tu je treba hoditi po nekem srednjem potu, da ne zabredemo ne v Scilo, ne v Karibdo.

Četrtrič — toda dovolj! Ko bi hotel tu izsuti vse, kar imam v vreči, menim, da bi me častiti bravec (tako!) po strani pogledal. Samo jedno še, kar se mi zdi pglavitno.

Dočakali smo, česar smo čakali pol stoletja, veliki slovensko-nemški slovar. Dočakali, pravim, četudi še čakamo zadnjega snopiča. Res, prav pravi grški pesnik: »Mnogo se lahko zgodi med čašo in ustnico žejno«, vender upam jaz, da z božjo pomočjo doživim tudi konec. Recimo, da imamo slovar. Kaj je zdaj naša dolžnost? Najprej: omisliti si ga mora, kdor le vzmore njegovo ceno. Drugo pa je to, da je vsakega Slovenca, kateri kaj piše, sveta narodna dolžnost, ravnati se po njem; ta slovar nam bodi zdaj nekaka akademija. V

dvomnih slučajih iščimo pri njem sveta, kakor so ga iskali Grki pri Pitiji v Delfih. Temu to ne bode prav, onemu ono, gotovo; čisto naravno! Tudi meni ni prav vse po volji. Tiste črešnje, ki jih pastir v raztrganih, črevljih pri čredi premožnega kmetovavca gleda pripognjen črez plot, meni nič kaj ne ugajajo. Posebno *čez* naj bi nam bili pustili brez tistega, četudi po starosti častitljivega, pa vender neokretnega in čisto nepotrebne *era*! Če se jezik že gladi sam, zakaj bi ga ovirali v tem hvale vrednem prizadevanju? Tudi še družega kaj mi noče prav v glavo. Želel bi bil tudi, da bi se bilo tistim tujim pritepenkam pritisnilo kako svarilno znamenje na čelo. Vender vse skupaj se mora reči, da je ta slovar — ne, da je vrlo dobro delo, tega jaz kot nestrokovnjak nimam pravice reči. Tisto pa, kar sme vsaki gorjanec reči Rafaelovi madoni, namreč, da mu ugaja, smem menda reči tudi jaz novemu slovarju, ne da bi se mi očitil napuh. Tudi taki možje, ki so prepričani, da kako stvar bolje vedo, imajo dolžnost, da, dolžnost svoje boljše prepričanje žrtvovati tako potrebni edinosti v pisavi. Tu velja tisti »sacrificio dell' intelletto« in »laudabiliter se subiecit.«¹⁾

Pred vsem drugim pa je treba, da se spravijo nemudoma v soglasje z merodajnim slovarjem naše učne knjige, najprej za ljudske šole, potem pa tudi srednješolske knjige. Prvo imenovane sem jaz v zadnjem času pregledal skoraj vse; te kar vpijejo po prenapredbi, po soglasnosti v pisavi. Otrok bere: kdar, kedar, kader, kadar in to lahko vse na jedni strani; kaj naj si misli? Nekdaj smo spoštovali svoje starše, to je bilo dovolj; zdaj imajo otroci svoje starše, stariše, roditelje in — svoja roditelja! In poleg tega svojo družino, rodovino, rodbino, obitelj; svoje sorodstvo in žlahto! Jaz nisem vesel takega bogastva v jeziku. Tako bogastvo je velikokrat znamenje notranjega siromaštva.

Tako; jaz sem storil svojo dolžnost, drugi naj store svojo, tudi »Ljubljanski Zvon«.

Jos. Stritar.

¹⁾ Velespoštovanemu g. pisatelju gorenjih vrstic si usoja uredništvo izjaviti, da se popolnoma strinja glede na »sacrificio dell' intelletto«, ki ga treba doprinesiti novemu slovarju. Saj smo tudi sami že namerjali, napraviti izjavo in poziv v tistem smislu o priliki, ko se slovar završi s 23. sešitkom in dopolnilno polo, obsegajočo popravke. Tu nas je pa današnje »Dunajsko pismo« prehitelo. A jako hvaležni moramo biti g. pisatelju, da je že sedaj sprožil to misel. — Da se o nekaterih postranskih, malovažnih posamičnostih ne ujema uredništvo z »Dunajskim pismom«, n. pr. ravno glede tistega čra, o tem ni da bi besedico potrošili, tem manj, ker se je g. pisatelj v tej malenkosti po svoji izjavi »laudabiliter subiecit« Pleteršnikovi pisavi, kakor se ji hočemo i mi v drugih.

O raznesilih.

Spisal Fr. Smolnikov.

X. Dinamit.

(Dalje.)

Dinamit se rabi navadno v obliki patron s pločevinastim, lanenim ali popirnatim obodom, ki se lahko povije še v kositrovino ali gutaperčo. Zgotovljena patrona se prevleče s kakim pokostom, da se dinamit ne izsuševa, pa da od zunaj voda ne more do njega. Včasih zadostuje namesto patrone prosta vrečica. V patrono se vtakne kapica s pokalno vžigalnico, ki se zapali z vžigalnim motvozom ali električnim potem ali z udarcem.

Z dinamitom se vrši razstreljevanje vsake vrste, tako v civilni kakor v vojaški tehniki, z najboljšim uspehom. V vsakem slučaju se je ozirati na kakovost tvarine; kateri dinamit ji je najbolj primeren, določujejo dejanstvene izkušnje. V mehkem kamenju ali v premoğu vrtajo ozke, globoke luknje, iz njih ustrelje s slabimi dinamitnimi patronami po večkrat; v trdem kamenju pa polagajo v širje, plitve luknje močne patrone. Ker je razsušujoča moč tem večja, čim trša je podloga, rušijo pečine in prodirajo železne sklepne plošče s tem, da patrone polagajo na dotično pečino ali ploščo, ne da bi prej vrtali luknje. Prav tako se postopa pri razstreljevanju pod vodo; na peska in blata očiščeno skalo se položi 1 m pod vodo in še globlje neprodušno prevlečena patrona i. t. d. Dinamit in strelni bombaž imata tudi to prednost, da pečevja ne drobita in ne mečeta daleč na okrog, temveč ga le rahljata v velike kose, ki blizu obleže.

Za obleganja Pariza po zimi l. 1870.—71. je zamrznilo Francozom več vojnih ladij v reki Seini; razstrelivši led z dinamitom, so si oprostil ladije. Dve leti pozneje je razstreljeval G o b i n led v reki Rhoni blizu mesta Lyona, polagajoč sprva dinamitne patrone prosto na led in pokrivajoč jih z malo ilovice. Učinek je bil neznamenit; dosti boljši pa je bil, ko je podolgovate patrone polagal v zarezo ledu, 1 m dolgo in 3 prste globoko, ter jih pogrinal za 2 prsta s peskom. Največ uspeha pa je bilo, ko je patrono porinil skozi luknjo v ledu za lakot globoko v vodo. Na ta način je G o b i n razbil s 4 delavci in 40 franki

stroškov v 1 dnevi 50.000 kvadratnih metrov ledu. S skoro istim uspehom so razstreljevali led l. 1870. na Iglati.

Pri vrtanju železniškega predora med Genevo in Specijo l. 1872. so streljali v primerjanje s črnim smodnikom in pa z dinamitom. S smodnikom so prodrli v 200 dneh 203 metre, z dinamitom pa v 160 dneh 301 meter daleč. Z dinamitom so opravili tam le blizu dvakrat toliko, kakor s smodnikom, vendar so še prihranili pri 301 metru daljave 13.000 frankov.

Pri nekem železniškem predoru blizu Stockholma se je prihranilo po Noblovem računu z dinamitom četrtno stroškov in polovico časa.

V rudniku za malec blizu Halla je znašal prihranek z dinamitnim streljanjem do 50%, v rudniku za kameno sol je bil dobiček dvomljiv.

Koliko premore dinamit proti oklopnici, se vidi iz tega, da je 16 cm debela plošča iz kovanega železa močno razpokala, ko se je ob njej raztreščila patrona z 10 kilogrami dinamita. Zato polnijo sedaj avstrijska in druge mornarice torpedovke z dinamitom.

V nemško-francoski vojni so z dinamitom razruševali hiše, zidove, železnice, mostove, železne tramove (traverse), topove i. t. d. Dva kilograma dinamita, položena na topovo cev in pokrita za 5 do 8 cm z vlažno ilovico, sta odbila topu kos cevi, ostali del pa je bil močno razpokan. Topove in slično izvotljene kovinske predmete razstreljavajo sedaj tako, da spravijo na dno dinamitno patrono, potem pa cev napolnijo z vodo. Tako se cev lahko in sigurno razdeli.

Z dinamitom pa podirajo tudi drevje, rušijo kladovje, štorovje, globoko vsajene stebre na suhem in v vodi; z njim cepijo plohe za drva, krčijo ledine i. t. d. Ob deblo 20—30 cm debelega drevesa se obesi vrečica s pol kilograma dinamita, kateri, pokalno zapaljen, namah prekine drevo. V štor, klade in stebre izvrtajo luknjo od zgoraj ali od strani, pa vložijo patrono i. t. d. Tako tedaj prodira dinamit iz okrožja civilne in vojaške tehniške delavnosti vedno bolj v vse stroke človeškega truda, celo v gozdarstvo in kmetovalstvo.

XI. Pikratna in njim sorodna raznesila.

V tovarnicah za svetilni plin dobivajo iz premoga kot stranski pridelek veliko množino katrana, tiste črne oljate tekočine posebnega, neprijetnega vonja. Kdor zna, dela iz katrana zlato; kajti le-ta ima v sebi na stotine dragocenih organskih spojin, osobito ogljikovih vodikov. Izločujejo jih deloma s ponavljalnim prekapanjem. Ne-

kateri izmed teh vodikov so izobražencem več ali manj znani, n. pr. parafin, bencol, anilin, naftalin i. dr. — Parafin, sorodnik petroleju in po zunanosti sličen bledemu vosku, služi v izdelovanje sveč in za gorivo. Bencol $C_6 H_5$. $H = C_6 H_6$ je lahka, po etru dišeča tekočina, raztopna v čistem (absolutnem) alkoholu in v etru, ter gori s svetlim plamenom. Iz anilina $C_6 H_5$. NH_2 se dobivajo najlepše, dasi ne najstanovitnejše barve, ki pa so zaradi dušika vse strupene. Naftalin $C_{10} H_8$ kristaluje v blestečih luskinah, ki močno izhlapevajo pri navadni toplini. Hlapovi so toli neprijetnega vonja, da z njimi preganjamo mrčes, osobito molje iz obleke in stanovanj.

Ako se v bencolu šesti atom vodika nadomesti s hidroksilom (OH), nastane $C_6 H_5$. OH, fenol ali karbolna kislina, tudi kreosot imenovan. Prvič ga je izločil l. 1874. Runge naravnost iz katrana; poslej so ga zasledili tudi v živalskem trupu, osobito v vodi rastlinojedih živalij. Čist fenol je brezbojna, kristalasta strupena tvarina neprijetnega vonja in perečega vkusa, ki se na svetlem polagoma pordečuje ter v vodi, alkoholu in etru topi. Ker ovira gnitje, se rabi v ranocelstvu, v desinfektovanju i. t. d. (antiseptikon).

Bencol, fenol, anilin in naftalin imajo po kemijski sestavi isto jedro $C_6 H_6$ ter skupno svojstvo, da se z zgoščeno solitrno kislino nitrujejo prav kakor celuloza in glicerol. Dado pa se pri njih po jeden, dva, tri, pri naftalinu celo po štirje atomi vodika nadomestiti z enakim številom nitrilov.

Vsi ogljikovi vodiki gorijo z mirnim plamenom, a vsi iz njih izpeljani nitrovanci so bolj ali manj razpočni. Med temi so najvažnejši nitrobencoli in pa trinitrofenol = pikrinova kislina.

Pikrinova kislina se proizvaja z nitrovanjem tudi iz indiga, anilina, smole, svile, usnja, volne ter kristaluje v žoltyh prizmah ali luskinah. Vkusa je jako grenkega. Z njeno raztopino v vodi barvajo svilo in volno lepo rumeno. Spaja se s kalijem, natrijem, amonijem i. dr. v kristalujoče, raztopne, rdeče ali rumene soli, s skupnim imenom pikrati. Vsi pikrati so jako razpočni. Paliti se dado z udarci ali z močnim razgretjem ter gore skoro brez dima.

Nitrovani ogljikovi vodiki in njih izpeljanci, osobito pikrati, služijo v najnovejši dobi v izdelovanje strelnih in raznesilnih smodnikov, katerim pripisujejo protim črnim smodnikom mnogo prednosti; namreč da gore in delujejo bolj enakomerno, da njih plini pri jednaki gonilni moči manj tlačijo ob cev, da manj vsrkavajo vlago, da narejajo le malo dima i. t. d.

Tu sem spadajo Ablovo, Brugèréjevo, Designoltesovo, Favierjevo i. t. d. strelivo, pa Sprenglova, Lancensdorfova, Chaudelonova i. t. d. raznesila. Vprašanje o njih končni vrednosti še tudi ni rešeno, toda hoteč končati to poglavje, dodajmo samo še kratek pregled:

Po angleškem viru (Cundill, Dictionary of Explosives. 1889), iz katerega so zajemala tudi druga strokovna slova, so bila tačas t. j. pred šestimi leti (v obrtnonaprednih državah) v dejanski rabi sledeča števila različnih raznesil:

1. Črnega strelnega smodnika	16 vrst
2. Solitnih smodnikov druge sestave	63 „
3. Kloratnih zmesij	67 „
4. Nitroglicerinstih zmesij	82 „
5. Zmesij iz strelnega bombaža in drugih nitrovanih spojin	64 „
6. Pikratnih zmesij	11 „
7. Sprenglovih raznesil ¹⁾	5 „
8. Raznih raznesil z vžigalninami vred	40 „

V tem pregledu so dinamiti gotovo všteti pod 4. in 5. Vsota vseh vrst je ogromna: 348, a danes je to število že prekoračeno.

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ Hellhoffit, carbonit, roburit, bellit.

Poslednji žarki.

Poslednji še padajo žarki
Z goré po dolini okrog,
Poljubljajo vso pokrajino,
Zlatijo livado in log . . .

Poslednji so padali žarki
Mi v dušo iz Tvojih očij;
Bil lép je, bil svetel je večer
Pred temoj sedanje noči.

A. Aškerc.

Kaj je hujše?

Kako sem srečna, so dejali,
Da me je le dovtip in smeh!
Površen svet . . . pa niso znali
Mi brati toge na očeh.

In kaj sem jaz jim odvrnila? —
Naj mislijo in razsodé,
Če v togi smeh ni večja sila,
Kot pa hladilne so solzé! —

Alenčica.

Vodiški samotar.

Spisal Dobravec.

I.

Celo desetletje in čez se je baval z vzgojo mladine v Vodicah. Društvenih zabav se ni udeleževal, tudi doma ni zahajal v gostilnico. Iz Vodic je prišel samo na vsakoletno uradno zborovanje. Tedaj je vestno poslušal razprave, včasih prikimaval z glavo, da se mu je mogočno zamajala dolga, že posivela brada, včasih je tudi odkimal, če mu ni bilo všeč, kar so govorili, rekel pa ni nič.

Posebno zanimivo je bilo tedaj opazovati njegove oči, ki so se pod košatimi, črnimi obrvmi vedno gibale, ogledujoč sedaj tega, sedaj onega tovariša, koliko se je izpremenil v enem letu. Črez leto in dan je marsikdo nekoliko drugačen. Toda naš znanec si niti te zabave ni dolgo privoščil. Komaj da se je solnce nagnilo za korak proti zapadu, je velel napreči, se poslovil z najbližjimi tovariši in odšel.

Marsikdo se je ozrl za njim, in ko se je skril za voglom, so bile vsakomur na jeziku besede: »Vodiški samotar se je že odpravil.« Mislim, da ni treba še posebej praviti, da se je pisal drugače; ali ker nam ni do njegovega primka, ga nazivajmo samo s krstnim imenom — Pavel.

Ta čudak mora imeti čudno preteklost, ali pa čuden značaj! Tako je ugalbal vsaki za-se, tako so trdili vsi skupaj; nobeden pa ni vedel več o njem, kakor to, da je pred sedanjo službo v Vodicah deloval v sosednjem okraju in sicer na Griču, skromni obcestni vasici, poleg katere stoji na majhni višavi gradič bogatih Poljancev z vsemi gospodarskimi poslopji. Sicer ne bodo nikogar zanimali Poljanci — Valvasor jih ne pozna — marsikateri izmed Pavlovih tovarišev pa bi rad zvedel kaj o njegovem življenju na Griču; kajti tam je bila njegova prva služba.

Visok, junaški človek je Pavel še danes; da je bil zastavnejši in okretnejši v svojih cvetočih letih, ni, da bi pravil. Ženske so trdile — in kdo jim ne verjame? — da je moral biti kdaj celo lep. V njegovem podolgastem obrazu s pravilnim grškim nosom se je zrcalilo plemenito srce. In oči! Da, te so povedale več, kot vse drugo. Vender se je po teh blagih potezah neprenehoma prostirala lahka meglica toge.

Pavlova preteklost ni brez zanimivosti.

Mlada gospa se izprehaja po vrtu poleg gradiča imovitih Poljancev. Tu in tam se še kažejo lise starega snega izmed redkega zelenila po senožetih; po bližnjih hribcih pa stoje med temnim šilovjem vitke bukve z napetim popjem. Skrivnostno si šepetajo novico o bližajoči se pomladi. Samo gorak južni veter treba da še dahne, in vse bo zažarelo v pomladni krasoti. Smreke se nekako zavistno ozirajo po svojih sosedah, češ: nam ni dano uživati tega veselja, vedno smo v isti obleki. Pod njimi se košati pomladanski talog, kakor da se ponša s svojim zgodnjim cvetjem.

Gospa stopa med šipečjem, ogledujoč sedaj ta, sedaj oni grm; včasih prime mladiko prav varno z drobnimi prstki, da se osvedoči, v koliko tednih se razcvete. Njena vitka postava nam razodeva žensko v najlepšem cvetu. Obilni črni lasje ji kaj ljubko objemajo nežni, skoró otroški obrazek; le pogled kaže neko notranjo neskladnost, notranjo bridkost. Gospej ni do cvetja, le za kratek čas ga opazuje; ni ji do zelenja, ni ji do vzbujajoče se pomladi, saj je njej docvetla tako zgodaj, tako naglo.

Gospa Zorka je sestra Ivana Poljanca, gospodarja poljanskega gradiča. Nekaj mesecev in pa jedno leto je minilo, kar je poročena. Takoj po ženitovanju — pri nas je ženitovanje po več dnij — se je preselila s soprogom, c. kr. strojevodjo na nekem parniku, kjer je služboval tudi nje mlajši brat Anton. Le-ta je bil tudi pripeljal s seboj na dopust tovariša Miroslava Slaviča na Grič, kjer je kmalu zasnil Zorko ...

Mlada, lahkoživa deklica se je hotela tedaj nekomu maščevati zaradi dozdevne nezvestobe. Priložnost ji je prišla o pravem času; Slavič tudi ni bil napačen človek, in — vzela sta se. Velika slovesnost je bila tedaj na poljanskem gradiču. Možnarji so pokali, zastave in slavoloki so dičili pot z gradu do vaške cerkvice, kjer se je vršila poroka.

Gotovo ni še nobeden izmed čitateljev uganil, da je bilo Zorkino nameravano maščevanje namenjeno samo gospodu Pavlu. Da, v onem času, ko je Zorka obljubila Slaviču večno zvestobo in poleg tega mislila, kako hudo mora biti sedaj-le okolo srca gospodu Pavlu, je stopal naš znanec po svoji sobi sem in tja, spuščal goste in okrogle oblake dima iz svoje cigaretke v strop ter pritiskal roko nekam blizu tam, kjer mu je bilo mlado, ljubeče srce.

Drugi so vriskali in peli, plesali in napijali svojim dražestnim krasoticam na svatbi, on bi se bil pa najraje zjokal. Pavel je premišljal in samemu sebi ni verjel, da je ista Zorka, ki je danes dru-

gemu obljubila zvestobo pred živim Bogom, некоč — o zlati časi! — slonela njemu na prsih in z očmi, polnimi srčne radosti, gledala njemu v lice in mu obetala nezrušno ljubezen. Ali je čudo, da mu je srce pokalo v tem trenutku?

In vsega je bila kriva le malenkost, kateri se moško zreli duh Pavlov ni mogel udati.

* * *

Pavel je bil Zorkinega brata Antona sošolec. Ko je služboval na Griču, ga je dobil tu, vrnivši se na svoj dom z velike vožnje po morju. Mnogo lepega in zanimivega je vedel mladi Anton povedati o tujih zemljah. Kako zvesto sta ga poslušala Pavel in Zorka, ko so sedeli v prijazni gozdni senci na mehkem mahu! Včasih je povedal tudi Pavel kakšno dovtipno iz dijaških let, in skupno so se smejali mladostni samopašnosti. O tacih prilikah so se njene oči rade srečavale s Pavlovimi. —

Le prehitro so Antonu ginili dnevi dopusta.

Težko se je poslovil, tudi brez solz ni bilo, a čez leto in dan se je imel zopet vrniti na dom. V tem času pa Pavel in Zorka nista samevala. Dasi ona ni pogostokrat dohajala v vas, je vender često tako nanesla prilika, da jo je Pavel spremil do gradu, prav gotovo pa se je to zgodilo vsako nedeljo. Pogovarjala sta se tedaj o Antonu, pa tudi o svojih zgodah in nezgodah, kakeršnih imajo mladi ljudje — mnogo. Včasih se je Pavel pogovoril tudi nekoliko z Ivanom, gospodom poljanskim, ki je Pavla izredno čislal; uganila sta katero tudi o naših domačih razmerah, saj je danes tako težavno živeti — brez politike. Pavel je po takem kratkem pomenku odšel zopet; čutil je pa čedalje bolj, da mu je Zorka več kot druge ženske. Naposled je bilo že tako, da se mu je zdel dan dolgočasen, če je ni videl.

Približalo se je poletje. Vrnil se je Anton, in zopet so se hodili skupaj izprehajati po bližnjih gozdih, ali pa so se igrali v vrtni lopi ter uganjali s prav mladostno razkošnostjo različne burke in šale. Anton jih je znal iz svoje pomorske službe obilo in na izbero vsakovrstnih; Pavel je pa vedno bolj slutil, da bi utegnil kdo zvedeti njegovo srčno tajnost; čutil je, kako se zategadelj obrača od dne do dne nespretnješe. Tovariš je to dobro videl. Zato ga je dražil in mu tudi kar naravnost nagajal.

Igrali so.

Zorka je bila često tako nesrečna, da je igro popolnoma izgubila. To se je moralo po igralskih zakonih najhuje kaznovati. »Plačaj!«

draži jo Anton, Pavel se pa smeje zlobno odstrani. A to ni bilo dolgo.

»Za kazen — poljub ... Pavlu!« reče Anton. Tu se je ostalima dvema zmešala štrema. Oba sta močno zardela.

To je videl tudi Anton ter jima pomagal iz zadrege:

»No, menda tu pred menoj se ne bosta branila. Sicer se kazen podvoji, potroji ... Drugod bi to ne bilo spodobno, vem; a pred mano? Torej brž, da bomo dalje igrali. Jedna, dve, tri!« — — — Udala sta se, a sram ju je bilo, zelo sram. Ta šaljivi Anton! Čakaj! — Kako ploska še sedaj zadovoljno!

Naslednje dni je bilo vedro, toplo vreme.

Kmetič je veselo obračal seno po travnikih, pastir je mogočno trobil kraj gozda; po polju in senožetih je bilo vse živo. Popoldne so se šetali naši trije znanci zopet po gozdu. Anton je korakal s puško naprej, za njim sta stopala Pavel in Zorka.

Mahoma zapazijo vsi trije, da pes, ki je navadno hodil za njimi, sledi neko divjačino. Anton plane v goščavo na ono stran, od koder je prihajal vrišč. Ali bi skočil tudi Pavel? Prav nič ni pomišljal, saj ne bi šel od tu, ko bi ga klicala na oni strani sama gozdna Vila. Kam bi šel od tukaj, ko stoji poleg njega najdražje mu bitje na svetu!

Mogočna bukev je širila nad njima svoje veje, med vejami pa se je izpreletaval kos. Nastala je tajnostna tišina. Obema so se zdeli vprav slavnostni ti trenotki. Slutila sta predobro, da se mora sedaj zgoditi nekaj posebnega. — »Tok, tok, tok!« je odmevalo z drevesnega debla, »tok, tok!« zopet na drugi strani. Žolna je tipala, kakšno je zdravje bukvi pod lubom. Zorka se ozre in splaši kosa, ki zleti z glasnim »čuj, čuj, čuj!« v drugo stran. Pavel še ni prav vedel, kje bi začel:

»Gospodična Zorka, vi ste ga prepodili!«

»Kako jaz?« je dela počasi. Glas se ji je tresel.

»Zbal se je vaših čarobnih očíj, gospica.«

»Zbal, kako zbal? Mari se jih tudi vi bojite?« Navlašč ga je podražila.

»Bojim se jih, in vender se sleharni dan oziram vanje. V njih vidim nebesa, Zorka, ali bojim se, da se mi zapro prenaglo.«

»Pavel!« reče ona in mu lahno zapreti z drobnim prstkom.

»Zorka, moja draga Zorka! Brez vas mi je svet prazen, z vami mi cvete večna pomlad!« Stopil je bliže in jo prijel za roko.

»Ali me niso varale vaše, tvoje krasne oči?« ... Skrila je obraz na njegovih prsih. —

Dolgo, dolgo bi bila tako slonela, da ni lomastil Anton zopet naglo proti onemu mestu, kjer ju je bil ostavil. Zabila bi bila na vse, celo na čas; toda Anton je že stal pred njima upehan ter pogledaval sedaj Pavla, sedaj Zorko.

»No, no, že vem, da sta me dolgo čakala. Hvala! Bog vaju živi!«

Izkušeni pomorščak je dobro vedel, kaj se je zgodilo. S samim pogledom jima je razodel, da ve vse; Pavlu je podal roko, sestro pa je molče poljubil na čelo.

Poznejše zabave so bile še pristrčnejše, dasi Ivanu Pavel ni bil posebno pogodi. Raje bi bil videl na njegovem mestu kakega imovitega soseda.

Zopet je Antonu posel dopust, in zopet se je poslavljal. Pavel in Zorka sta ga spremila do bližnje železniške postaje.

»Z Bogom! Da se vidimo! Na svidenje po trinajstih mesecih!« Vlak ga je odpeljal na topli jug. Ko se vrne, tako so se dogovorili, bodo praznovali Zorkino in Pavlovo poroko.

Toda v trinajstih mesecih se izpremeni marsikaj; nestalna je volja človeška, srce naše pa šibka stvarca.

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Knjižnica za mladino je prinesla v 9. snopiču, izdanem 30. sept. t. l.: »Plemenita srca.« Povest za mladino. Češki spisal Karol J. Zákoucký. Poslovenil S. G. ml. — Str. 103. — Cena — kakor vsakemu trdo vezanemu snopiču — 20 kr. — To sveže pisano, na 9 poglavij razdeljeno povest smo čitali s tem večjim zanimanjem, ker nas doberšen nje del vodi po naših domačih krajih in nam zanimivo razodeva, kakšne vtiske prijemlje rodoljubna češka obitelj, potujoča po »tužni« naši Koroški. In pisatelj, kateremu je očiteno namen »miscere utile dulci«, res dokaj spretno in brez zoprne vsiljivosti poučuje mlade čitatelje o naših pokrajinah, po katerih vodi vrl Ceh o počitnicah svoje otroke. A ti otroci so — in to je glavna hiba te povesti, kakor z večine vseh mladinskih spisov s prav redkimi izjemami — grozno modri, pametni in zategadelj semtertja tudi precej afektirani. Taki »prekunštni« otroci, pravijo, ne živijo dolgo; no, v naši povesti ta prislovica ni obveljala. Tudi nekatere druge neverjetnosti v povesti je menda staviti na rovaš njenega namena »in usum delphini«.

Prevod je vobče dosti gladek in pravilen, in istinitih hib smo si poleg nekaterih tiskarskih pogreškov prilično malo zabeležili v svojem izvodu (*zvenila, z rmenim, svoj užaljen duh, je poleg jih v množ. tožilniku*). Glede besedosedlja se g. prevodilec ne

ujema z našim listom; drži se tistega novošegnega besedovrstja, ki se je tako omililo našim pisateljem vsem vprek, pa ni niti slovensko, niti hrvaško ali srbsko. Je pač tudi v pisavi oblastna gospa moda, in boj proti le-tej je tod kakor drugod silno težaven.

Slovanska knjižnica, katera nam je za to številko, žal, prekesno došla, je prinesla v snopiču št. 42.—43. — poleg prevođa na drugem mestu (Za negotovimi težnjami. Vaška povest. Slovaški spisala *Ljudmila Podjavorinská*. Poslovenil Anonym.) na str. 135.—176. — na prvem mestu izvirno povest: Smodin iz peresa istega Dobravca, čigar »Vodiškega samotarja« je pričel z današnjo številko naš list. O »Smodinu« nam je obljubljena ocena od pristojne strani.

Čuvajmo svoje prastarine. Zabeležil *M. A. Lamurskij*. Trst. Tiskom i nakladom Dolenčeve tiskarne. 1895. Ponatis iz »Eдинosti«. Str. 62 male 8°. — Kakšne prastarine, vpraša čitatelj. Jezikovne seveda. O tem nas pouči takoj zaglavje, katero si je volil g. pisatelj, znani Koseskega distih: »Jezik očistite peg« itd. Toda dasi se strinjamo vobče z gosp. Lamurskega geslom, da treba knjižni slovenščini čuvati jezikovne starine, dasi se sklada g. Lamurskij z nami v prevažnih slovniških vprašanjih, o katerih smo razpravljali svoj čas vprav v tem listu (g. L. se laskavo spominja te razprave takoj v uvodu svoje brošure), vendar moramo odkrito priznati, da mu ne moremo pritegniti v mnogih posamičnostih, za katere se on ogreva, češ, da so prastarinske. Toda dandanes nam je jasno, da v leposlovnem listu ni mesta razpravljanju prepornih slovniških vprašanj. Morda porečemo katero v odgovor g. Lamurskemu o priliki kje drugod. Za sedaj le toliko: večina diferencij med našimi jezikoznanci izvira odtod, ker si nismo jedini o bistvu jezikovem; zato je brezuspešen boj »contra principia negantes«. Naši nazori o postanku, ustroju in zakonih jezikov so oprti na vprav fenomenalno in epohalno knjigo H. Paula; »Principien der Sprachgeschichte« (2. nat. Halle 1886), ki je provzročila pravi pravcati preobrat v jezikoznanstvu. Ako se g. L. seznani s tisto knjigo, potem se nama bode lažje sporazumeti.

Slovensko pratiko za prestopno leto 1896., ki ima 366 dni (V Ljubljani), smo prejeli od knjigarnice Ign. pl. Kleinmayrja in F. Bamberga. Kolikor je nam znano, se je imenovane založnice pratika sprva pojavila — menda je tega kakih 15 let — kot konkurenčno podjetje proti prastari Bleiweisovi, od Blaznika ali Blasnika in njegovih dedičev izdavani gromovnici. S parafrazo Levstikovega gesla bi lahko vzkliknili: »Bog poživi kritiko!« kajti konstatovati treba, da tisto tekmovanje obojim pratikam ni bilo na škodo; tu in tam so se odslej našemu kmetiču predstavljali razni svetniki, črni in rdeči, »sivobradi in mladoliki«, takisto svetnice, potem živali in nebesna in vremenska znamenja itd. v čedni, pomlajeni obliki. S tem se je gotovo pospešila i stvar i domača — umetnost. Sta si li kdaj stara in nova pratika prišli navzkriž glede vremenskega prorokovanja, nam ni znano; takisto ne vemo, se li niso naši kmetiči razdelili v dva sovražna tabora, kupujoč ali to, ali ono prorokovalko. No, sčasoma so se nasprotja ublažila, in tudi mlada pratika se je korenito otesla liberalnih muh, ako jih je sploh kdaj kaj imela. Zato prav radi ustrezemo trdki, ki jo zalaga, ter jo s prepričanjem in prav toplo priporočamo našim kmetičem, dasi ne vemo, koliko stane, ker ni cena nikjer navedena. Poleg običnih kolesarskih stvari in anons podaje še tudi nekoliko »Berila za poduk in kratek čas« (s podobami, na str. 69.—87.), ki je nekaj poučne, nekaj pa po-božne vsebine.

Od iste založnice smo tudi prejeli na ogled in v razgovor dr. Heinza dvojelično zbirko zakonov za ljudske šole na Kranjskem, ki je izšla že pred nekolikim časom. Strokovnjak nam je obljubil o njej oceno. —

Tudi krasne knjige družbe sv. Mohorja smo že prejeli, žal, da tudi že prepozno, nego da bi mogli o njih že v tej številki kaj izpregovoriti. Le to naj povemo že sedaj, da 'pièce de resistance' letošnjih Mohorjevih knjig je Stritarjeva knjiga za mladino »Pod lipoe«.

Poročilo o glavni skupščini Matice slovenske in o konstituiranju novega nje odbora smo morali odgoditi za prihodnjič, ker nam je primanjkovalo prostora.

Občni zbor slov. pisateljskega podpornega društva se je vršil dne 14. oktobra t. l. ob majhni udeležbi članov, čeprav je bil poziv v »Slov. Narodu« trikrat natisnjen s pristavkom, da gre za obstanek društva. Društveni predsednik g. dr. Vošnjak je pozdravil navzočnike; nato je pozval tajnika, naj prebere poročilo. V poročilu je naglašal tajnik malomarnost društvenikov, ki je storila konec zabavnim večerom, pri katerih so se čitali tudi sestavki, ki so večinoma dobro dohajali našim listom, ki tako ne obilujejo z zanimivimi članki. Delovanje društva se je torej omejilo na podporo, katera se je delila redovito jednemu članu. Društvo je hotelo prirediti svečanost, spojeno z vzidanjem spominske plošče v rojstveno hišo Urbana Jarnika na Koroškem. Ljubljanski potres, ki je zbežal vso Ljubljano, je spravil iz ravnotežja tudi pisateljsko podporno društvo, ker so se člani odbora razšli; v takih okoliščinah tudi lokalni odbor koroški, ki je imel voditi vso stvar, ni mogel računati na dostojno udeležbo iz Kranjske, in zato je opustil nakano prirediti letos to svečanost. Tudi razgovor o izdajanju Prešernovih pesmij je ostal brezuspešen.

Tudi poročilo blagajnikovo ni posebno ugodno. Dedščina, katero je društvo vzprejelo, je zapletla pisateljsko podporno društvo v velike neprilike. Gotovina društvena se je rabila v zapuščinske stroške; upniki se oglašajo, in teko procesi, ki obetajo društvu neugodnih presenečenj.

Račun se je odobril. Potem se je vršila volitev odbora. Ker se dosednji predsednik g. dr. Vošnjak preseli iz Ljubljane, je izjavil, da ne vzprejme nikakeršne izvolitve več. Izvolil se je za predsednika g. prof. Perušek, ki je volitev vzprejel z obljubo, da se potruji v korist društva, da se izbavi iz sedanjega položaja, če le mogoče. Potem se je izvolil odbor. Izbrani so bili gospodje: prof. A. Funtek, arhivar A. Koblar, prof. F. Orožen, prof. S. Rutar, kontrolor mestne hranilnice A. Trstenjak in knjigotržec A. Zagorjan.

Novi predsednik je izrekel potem nekoliko besed v slovo odhajajočemu g. dru. Vošnjaku, ki je deloval ne samo na političnem in narodnoekonomskem polju z besedo in peresom, nego se posebno odlikoval tudi kot leposlovni pisatelj, kot predsednik društvu pa si pridobil s svojo požrtvovalnostjo in vplivnostjo največje zasluge. Predlagal je, da se dr. Vošnjak imenuje za častnega člana pisateljskega društva, kar se je zgodilo z glasnim pritjevanjem.

G. prof. Levec je naglašal še posebno zasluge dosedanjega predsednika in predlagal, naj se napravi večerna zabava v slovo in čast g. dru. Vošnjaku, kar se je radostno vzprejelo. — S tem je bil občni zbor končan.

Novemu odboru želimo požrtvovalnosti, občinstvu nekoliko več zanimanja za to brez ugovora koristno društvo društvu samemu pa dobro srečo.

Popravek. Dobili smo nastopni popravek, za katerega na tem mestu toplo zahvalujemo pošiljatelja, prečastitega podpisanca.

Slavno uredništvo!

V 9. šte. cenjenega Vašega lista sem bral na str. 575., da je spisal slov.-angl. slovnico neki Pet. Jos. Jeram (psevdonom?). Peter Jeram je pravo njegovo ime. Bila sva dobra poznanca; obiskaval je l. 1872. 3. gimn. razred v Kranju ter se potem od-

ločil misijonskemu poklicu v Ameriki, kjer biva še sedaj kot misijonar. Rodom je iz loškega okraja.

Z odličnim spoštovanjem

V Kanfanaru 23. septembra 1895.

Ivan Cotelj, svečenik.

Slovensko gledališče. Velikonočni potres — letos ni drugače, nego da vsako, bodisi zasebno, bodisi javno vprašanje razmotrujemo v zvezi s potresno katastrofo — velikonočni potres torej, ki je zadel blagostanju marsikatero obitelji hude rane, bi bil skoro tudi našemu gledališču postal poguben. Vsaj manjkalo se ni glasov, ki niso hoteli nič vedeti o gledališču, in ki so smatrali za najboljše, da se letošnjo zimo gledališče kar zapre. Kako usoden za naš napredek bi bil ta korak, ako bi se bili merodajni krogi odločili zanj! Zapreti za jedno leto gledališče bi bilo toliko, kakor zavreči vse, kar se je dosedaj doseglo, in potem znova zopet začeti. Oni, ki so take svete dajali, pač niso pomislili, kake posledice bi bilo imelo to. Domače igralno osebje, ki se je šele nekaj časa sistematično šolalo, bi bilo, ako bi bilo ostalo celo leto brez pouka in vaje, zopet odrevenelo, tuje sile pa, ki so brez dvojbe velika opora našemu gledališču, bi se bile po celem svetu razpršile. Da pa potrebnih močij ni tako lahko skupaj spraviti, o tem bi vedela brez dvojbe intendantija slovenskega gledališča kaj povedati.

Hvaležni moramo tedaj biti onim možem, katerim je izročeno vodstvo slovenskega gledališča, da navzlic skrajnje neugodnim razmeram, ki so nastale vzpričo omenjene katastrofe v beli Ljubljani, niso pustili iz očíj slovenske Talije, temveč da so s podvojeno silo hrepneli za tem, da se odstranijo nedostaki, ki so se še lani kazali pri našem gledališču, ter so skušali kolikor le mogoče popolniti kolo naših gledaliških močij. Da naporji niso bili brez uspeha, o tem smo se precej pri prvi predstavi letošnje sezone z veseljem prepričali.

Nihče ne boče tajil, da je lansko leto opera preveč odpirala dramo z našega odra. Nekoliko je bilo temu vsekakor krivo tudi občinstvo samo, ki je vedno le pritiskalo k operam, dočim je dramo včasih brez pravega razloga preveč preziralo. Mi bi pač želeli, da bi naše občinstvo kazalo vsaj nekoliko še onega svetega ognja, one navdušenosti za narodno stvar, s katero se je pred dvajsetimi leti pohajalo slovensko gledališče. Kadar zapuščamo gledališče, naj nas ne bi navdajalo le zadovoljstvo radi užite zabave, temveč osrečevala naj nas bi tudi zavest, da smo zadostili svoji dolžnosti. Samo tedaj, ako se postavi naše občinstvo na to nekoliko idejalno stališče, se je nadejati vsestranskega napredka, ker drugače naše gledališče ne more pričakovati one podpore, katero brez dvojbe potrebuje pri sedanjí stopnji svojega razvitka.

S tem pa nečemo reči, da bi se smelo na potrpežljivost občinstva grešiti še nadalje z ono nebržnostjo in ciniško hladnokrvnostjo, kakor se je to svoje dni godilo. Sedaj so drugi časi, nego so bili. Kakor se sme na jedni strani zahtevati od občinstva nekoliko poštrevovalnosti, tako pa ima na drugi strani tudi občinstvo pravico pričakovati, da se mu toliko dobrega podaja na odru, kolikor je to v naših skromnih razmerah sploh mogoče. Hvala Bogu! tako daleč smo vender le dospeli, da si ogledamo kako stvar lahko tudi s kritičnim očesom. S samo hvalo se ne pride kdo ve kam; kjer je kaj graje vrednega, naj se le graja, ne glede na to, bode-li graja tej ali oni osebi črez voljo. —

Veliko zadostilo nam je, da nam prve predstave niso dale nikakega povoda za grajo. Pred vsem bodi pohvalno omenjeno, da si je intendantija zelo prizadevala, da povzdigne tudi dramo ter tako napravi nekako ravnotežje med njo in opero. Pri-dobila je iz tega namena več novih močij, in reči moramo, da je imela, ako nas vse ne vara, pri izbiranju zelo srečno roko.

Precej pri otvoritveni predstavi sta nastopili dve na novo nastavljeni moči. Igrala se je prvič na našem odru iz češčine prevedena igra »Pota življenja«, ki jo je spisal František Svoboda. Naša intendantica ravna prav, da seza pred vsem po slovaških igrah; kar je slovanskega, je v nekakem oziru tudi naše. Ugajalo bi pač našim vzorom, ako bi imeli toliko domačih proizvodov, da nam ne bi bilo potreba, si jih izposojat hoditi. Toda zahtevati kaj takega, bi bilo preveč. Preneugodne so našega naroda razmere, da bi mogel že zdaj toliko dramatičnih del proizvajati, kolikor jih naše gledališče potrebuje. Upajmo, da še bode, česar doslej ni. Sicer pa naj nas tolaži faktum, da se pojavlja ravno pri gledališču toliko svetovljanstva ali kozmopolitizma, kakor malokje drugje. Le vzemimo v roke kak dunajski časopis in oglejmo si nekoliko gledališka naznanila. Prepričamo se takoj, da si tudi nemška gledališka podjetja rada izposojajo pri drugih narodih. Tudi občinstvo se nikakor ne izpodtika nad tem, samo da mu igra ugaja. Kar smejo tedaj večji narodi, smemo brez dvojbe tudi mi, zlasti ako si izposojamo pri svojih bratih. S tem pa nikakor nismo hoteli reči, naj naši pisatelji, ki čutijo kaj dramatične žile v sebi, za večno odlože pero. Bilo bi skrajnji čas, da nam kdo zopet kaj dramatičnega spiše. Mi poznamo odličnega slovenskega pisatelja, ki že dalj časa goji misel, da bi poskusil kako dramatično delo. Morda bi ne odlašal več, ako bi mu prišla odkod kaka vzpodbuda. Ali ne bi kazalo, da bi dramatično društvo zopet kako nagrado razpisalo? Seveda bi se morala pustiti pisateljem popolnoma prosta roka. Tiste omejitve, ki so se stavile pri prejšnjih razpisih, so imele po našem prepričanju le slabe posledice. — Čemu se zahteva, da bodi igra historična ali kaj jeducega! Dober pisatelj, ki bi v ugodni priliki lahko spisal tudi zgodovinsko dramo, morda za to ravno tedaj ni razpoložen. Na vcljo naj bode dano vsakemu, da spiše, kar mu vleva srce. Ako je igra slaba, je dramatičnemu društvu itak ni treba sprejeti, da pa bi se pisateljem zagotavljale samo tantijeme, kakor se je to od neke strani nameravalo, se nam tudi ne zdi umestno. Tako daleč se pesništvo ne sme nikdar podrediti kakemu, čeprav gledališkemu podjetju. Uspeh ali neuspeh kake igre na odru namreč še ni vedno pravo merilo za pesniško vrednost dotičnega proizvoda. Občinstvo je včasih zelo krivičen sodnik, in njegov vkus je zelo različen in izpremenljiv. Kar prvič ni uspelo, dopade lahko drugič. Tedaj pa se tudi pesnikov trud ne sme plačevati po tem, kako je občinstvo njegovo delo sprejelo, oziroma po tem, koliko privlačno moč je imela dotična, igra in kako je blagajnico polnila. To je pri nas tem manj umestno, ker imamo le malo takih pisateljev, katerim se ne bi bilo bolj ali manj truditi za vsakdanji kruh. —

Morda se mi poreče: »Kaj pa nam je pomagano s tem, ako igra ne vleče!« Pomagano morda res ni precej, toda sodba in vkus občinstva se izpreminjata, kakor smo že omenili. Glavna stvar pa je, da imajo pisatelji nekako vzpodbudo. Le na ta način pridemo kdaj do domačega repertoara. Toda dovolj za to pot teh splošnih, dasi prevažnih refleksij; saj se nam bode z njimi na tem mestu še večkrat baviti.

Igra »Pota življenja«, dasi je bila leta 1894. odlikovana kot najboljša praška drama s prvo nagrado, kaže precej nedostatkov, katerih največji je ta, da ima malo dejanja in še to je precej preprosto in navadno. Da se vseučilišnik zaljubi v hčer svoje gosposdinje, da ga ta hladno zavrne, da se ji zglesi bogat, četudi star častilec, to ni nič posebnega. Značaje in duševno življenje delujočih oseb spoznavamo v tej igri bolj iz njih govorov, nego iz njih dejanj. Sploh prevladuje v tej igri epična stran. Navzlic temu pa se nahaja v igri nemalo momentov, ki ti napravijo mogočen vtisek. Toda take igre uspevajo le tedaj, kadar so vloge razdeljene med izvrstne igralne moči. Ako tedaj povemo, da je igra ugajala, in da se je živahno ploskalo, smo izvedli s tem tudi svojo sodbo o igralcih. Novo angaževana gospica Zdenka Teršova iz Prage je jako rejalistično

predstavljala brezsrčno, le po razkošju hlepečo Boženo. Sploh je napravila imenovana gospica na nas takoj ta vtisek, da je izborna igralka. Nič manj se nam ni prikupil gospod Stojković, bivši član kralj. dvor. gledališča v Belem gradu. Presenetilo nas je, da sta gospica Teršova in pa gospod Stojković govorila popolnoma pravilno slovenski. Da je bil gospod Inemann na svojem mestu, nam ni treba še posebej naglašati. On je vse kakor glavna zaslonba slovenski drami. Pa tudi domače moči so se vseskozi vrlo držale. Tako gospa Danilova in gospica M. Nigrinova, takisto gospoda Verovšek in Orehek.

Prav kakor na prvo dramo, smo bili tudi na prvo opero radovedni, kajti tudi za opero so se angaževale nove sile in sicer nova primadona, nova altistinja in nov tenorist. Dne 4. oktobra se je pel Trubadur. Nastopili so vsi imenovani novi pevci, in povemo naj takoj, da smo bili jako zadovoljni z njimi. Primadona, gospica Ševčikova, se ponša za izvrstno šolo. Njena intonacija je vseskozi zanesljiva, glas njen obsežen, dovolj krepak, a pri tem uglašen in sposoben za najfineše nijansovanje. Altistinja gospica Jungmanova, katera je nastopila v ulogi ciganke Azucene, se je odlikovala po svoji ognjevitosti igri, takisto po svojem petju. Njen glas je zlasti v nižavi poln in zvonek. Gospod Purkrabek je »junaki« tenor. Glas mu je močan in se ne straši nobene višočine; samo v nežnejših partijah bi nam bilo ugajalo nekoliko več miline.

O vseh teh treh novih močeh smelo trdimo, da značijo napredek v naši operi, akotudi smo bili z njo že lani lahko zadovoljni.

Da je gospod Nolli uspeval, kakor vselej, je samo ob sebi umevno. Takisto nam ni treba gospoda Vašička še posebej hvaliti. Pa tudi vse drugo operno osebje je svoji nalogi popolnoma zadostovalo, in zlasti se je tudi kor vseskozi dobro držal. — Da se je naša opera v zadnjem času tako povzdignila, za to si sme mnogo zasluge lastiti tudi dirigent g. H. Benišek, čigar velika spretnost je obče priznana. S tem nikakor nečemo kratiti hvale onim, ki so se v prejšnjih, težavnejših časih trudili za opero; toda tega nam ne sme zameriti nihče, ako konstatujemo, da se precizno izvajajo naše opere šele od tistega časa, odkar je dirigentstvo prevzel g. Benišek.

Dne 6. oktobra se je prvokrat predstavljal iz francoščine prevedeni igrokaz »Siriot«. Ta igra, ki je polna ganljivih prizorov, nima niti posebne pesniške vrednosti, niti za došča za dramo veljavnim zakonom. Vender se mi ne protivimo načeloma, da se ne bi uprizarjale pri nas tudi take igre. Treba se namreč ozirati na vse sloje občinstva, a ne samo na najvišje — radi bi rekli: desetstisočnike, no, pri naših razmerah je boljše, če jih imenujemo samo stotnike. In da so take igre res po vkusu jednega dela občinstva, je pokazala ravno omenjena predstava. Ne samo, da je bilo gledališče zelo polno, tudi ploskalo se je zelo živahno. Ne motimo se menda, če rečemo, da bi mogla ta igra še katerikrat napolniti gledališče. Sicer pa se je predstavljalo pri nas že mnogo iger take vrste, ki so bile slabše od te. — Igralo se je tudi pri tej igri vseskozi dobro in gladko; zopet se je pred vsemi odlikovala gospica Teršova. Novo nastavljeni komik g. Vučićević pa je imel premajhno ulogo, nego da bi mogli o njem izreči končno sodbo. Nadejamo se, da skoro dobimo povod za ugodno odločitev.

Dne 10. oktobra se je ponavljal Trubadur in je dosegel isti uspeh, kakor prvokrat. Zlasti g. Purkrabek si je pripel ta večer mnogo slave. Konec 3. dejanja se mu je tako ploskalo, da je moral zadnjo arijo ponoviti. To je gotovo kaj nenavadnega pri nas.

V soboto 13. oktobra pa se je predstavljala opereta, ki je že iz lanske gledališke dobe dobro znana, ali bolje povedano, gluma s petjem: »Mam'zelle Nitouche«. Pri predstavah take vrste, katerih estetična vrednost je silno majhna, ali pa je celo nič ni, in katerim je jedini namen, zabavati občinstvo in vzbujati smeh, se radi prezro mali nedostatki. Vender bi bili vzpričo uglednosti našega gledališča ta večer želeli semtertja ne-

koliko več preciznosti. Ravno pri tej predstavi smo zapazili namreč mnogo takega občinstva, ki ne pohaja navadno slovenskega gledališča, in to je glavni vzrok, da se izpodtikamo nad stvarmi, katerih bi drugače morda niti ne omenili. Baš takim ljudem, ki ne simpatizujejo z nami, in katere privede le radovednost v naše gledališče, bi morali pokazati, koliko vzmoremo. Neljubo nam je bilo tedaj, da so si prišli pevci in orkester nekolikokrat navzkriž. Čigava krivda je bila, sicer ne vemo; da bi se pa bilo temu z večjo pazljivostjo lahko izognili, o tem smo uverjeni.

Gospa Stojkovičeva, katera je ta večer prvič nastopila in sicer kot Nitouche, je igrala svojo ulogo jako decentno. To je pri nas gotovo umestno. Da se Nitouche po večjih odrih prikazuje tudi v drugi luči, je znano. Kaj takega bi pri nas ne kazalo, niti si tega ne želimo. Toda nekoliko več živahnosti in otročje šegavosti bi nam bilo dobro delo. — Vobče je napravila gospa Stojkovičeva, ki je zelo prikupljiva prikazen, na nas vtisek dobre igralkice. Tudi kot pevka, mislimo, bode uspevala, ako se ne bodo stavile do nje večje zahteve, kakor v napominani ulogi. Govorila je vse skozi pravilno slovenski. — Z gospodom Podgrajskim kot Celestin-Floridorom smo bili povsem zadovoljni. Gospod Inemann je bil, kakor vselej, popolnoma na svojem mestu. Gospa Danilova je svojo ulogo kot predstojnica prav dobro pogodila. Gospica Slavčeva pa je v tacihi ulogah, kakeršna ji je bila izročena ta večer, brez ugovora izvrstna igralka. Kar se tiče gospoda Vučičeviča, moramo pripomniti, da je svojo vinjenost kazal nekoliko predrastično. Est modus . . .

Z.

Nove muzikalije. »Glasbena Matica« je izdala ravnokar dva zvezka skladb, na katere sme biti ponosna in z njo vred ves slovenski narod. Vsaka izmed teh novih kompozicij se odlikuje po pravi glasbeni vrednosti.

Prvi zvezek obsega *Karola Hoffmeistera* opus 6., namreč tri klavirske kompozicije: *Scherzo*, *Intermezzo* in *Valček* (tržna cena 1 gld. 30 kr.). S prikupljivo lahkoto podaje v njih skladatelj motive, ki so ljubki po invenciji in mestoma nordijske miline, izvedeni tu v živahnem, tam zopet v sanjavem okviru. V pristnem klavirskem duhu pisane, svedočijo te skladbe o značilni naklonjenosti za ritem; ritem je Hoffmeisteru poglavitna stvar, in z ritmičnim čutom dosega najboljše uspehe. Snov njegovih skladb je zanimiva ravno ondi, kjer se mu nudi prilika, da varijira neprislusno se igrajoče motive v menjajočih se ritmihi. Slikovita celota, katero s tem ustvarja, kaže jasnost in preglednost, s katero se ponša notranji ustroj njegovega glasbenega mišljenja. Vsaka izmed imenovanih skladb vabi in sili igralca k temeljitemu proučevanju, ki se mu tudi izplača, ker mu nudi obilico blestečih, takisto pa tudi intimnih momentov; kajti skladatelj ni pozabil družiti ritmiški čut z naravno melodiško pristrčnostjo.

Drugi zvezek podaje zbirko zborov in sicer: *Jakoba Aljaža* moški zbor »Občutki« s samospévom za bariton; *Stanka Pirnata* moški četverospév »Pomlad in jesen«; *Antona Foersterja* mešani četverospév »Kitica« op. 43. in *Stanka Pirnata* osmeroglasni mešani zbor »Žalost«. (Tržna cena partiture s šestimi glasovi 1 gld. 50 kr., posamezni glasovi ženski à 8 kr., moški à 12 kr.). Seznaniti se nam je tu z novima skladateljema, ki stopata prvič na dan s simpatičnimi proizvodi svoje muze, Aljažem in Pirnatom. Aljažev moški zbor »Občutki« (besede dr. L. Tomanove) je šteti v vrsto tistih proizvodov, katere po pravici hvalimo kot zdravo duševno hrano. Moška značajnost krepko diči te lepo doneče harmonije, in prosta vsake medle sentimentalnosti se glasi njih jasna melodija. Jednako vestnost v koncepciji, ki jo hvalimo pri tem zboru, nahajamo tudi pri Pirnatovem moškem četverospévu »Pomlad in jesen« (besede Stritarjeve). Teman v svojem značaju, vpliva na nas z mirno svojo iskrenostjo in visokostjo. Izvir-

nost glasbenega mišljenja, ki krasi ta četverospjev, je bujno vzklija v drugem zboru istega skladatelja, v »Žalosti« (besede narodne). Širši glasovni obseg mešanega zbora daje skladatelju še več prostosti; fantazija njegova je tu širša in bujnejša, in plod vsega tega so — melodije čudovite nežnosti, harmonije divne miline. Ne da se tajiti, da je skladba delo umetniškega navdahnjenja. Na podlagi preprostega motiva se razvija delo iz prvotnega četveroglasnega zbora v osmeroglasen, pravzaprav dvojen četveroglasen zbor. S tem obširnimi aparatom je dosegel skladatelj znamenite zvočne efekte, ki se besedilu čudovito prilagajajo, ker se z rahločutnim vkusom ločijo nasprotni si značaji temnih moških in jasnih ženskih glasov. Nežna poezija duhti iz te otožno navdahnjene skladbe, s svojo milino budi v nas spomin na preproste narodne pesmi. Upamo, da najde zbor tudi vselej samo poklicane interprete; kajti ker je skladba osmeroglasna, je to obenem nekako zagotovilo, da se je lotijo le dobri zbori, ki jo podajo v tako dovršenem predavanju, kakršnega je vredna ta nežna kompozicija. — Jednako oduševljenost in udanost zahteva od pevcev tudi Foersterjev mešani četverospjev »Kitica« (besede Gregorčičeve). Posamezni, samostojno izvedeni glasovi se tu spletajo v polifonskem slogu v celoto, ki je izredne umetniške vrednosti. Sladka kantilena, čista in ljubka kakor ptičje žvrgolenje, gorak čut in ogenj plameteče pristrčnosti podajajo delu ono vabljivost, ki vnema srce in um, ki greje in oživlja. Tudi v »Kitici« zasledujemo v glasbenem izraževanju pesnikovih besed tisto skrbljivo natančnost, ki je priznано svojstvo Foersterjevih skladb, in ki le-tim podaja trajno, klasično vrednost; ker zбоk svoje karakteristike so in bodo Foersterjeve skladbe vedno zanimive.

Lično opravljene (natisnjene v Eberlovi tiskarnici na Dunaju), pojdejo te muzikalije sedaj v svet, v veselje vsem društvnikom in v vzpodbudo glasbene izobrazbe. »Glasbene Maticе« zadnja izdaja bodi vsakomur najtopleje priporočena in ji privabi kar največ prijateljev in podpornikov.

—oe—

† **Venceslav Mařik**. Dne 26. kimovca je umrl hrvaški marljivi pisatelj za šolo in mladino *Venceslav Mařik*, rojen na Češkem 1831. leta. Mařik je kot odgojitelj prišel na Hrvaško in je tukaj postal učitelj, najprej v Ludbregu, pozneje pa v Zagrebu. Tukaj je zasnoval pedagoški list: »Napredak«, katerega je do zadnjega časa marljivo podpiral s svojimi spisi. — Posebej je izdal »Basne«, »Krasuljake«, »Narodne pripovedke«, »Slike iz hrvatske poviesti«, »Komensky, veliki učitelj naroda«, »Škola materinja«, »Život i rad Amosa Komenskoga«, »Misli o preustrojenju narodnih učiona«, i. t. d.

Pred kratkim je spisal in izdal v Pragi »Hrvatsko-české razmluvy«. Iz Prage se je vrnil zopet na Hrvaško in, potujoč v Slavonijo, je umrl.

—o.

Vtiski z narodopisne razstave češkoslovanske. (Dalje.)

V vasi se nahaja vse, kar je treba za večjo naselbino: cerkev, zraven nje stara šola, mlin, kovačnica in kajpada več gostilnic, kjer se ponujajo ogledovalcu hrana, pijača in glasbeni užitki iz dotičnega kraja. Cerkev, »kostel«, je originalna v obeh pomenih besede. Lesena je v vseh delih, okoli nje je voda napeljana, čez pokrit lesen most se pride pod zvouik, v katerega se vidi do lin, in potem skozi glavna vrata v primitivni hram božji. To cerkvico je dal prenesti arhitekt Socher iz pardubiške okolice na razstavišče in jo je samo nekoliko popopolnil z nekaterimi predmeti. Pri tej vaški cerkvici opravlja cerkovniško službo — pravi cerkovnik. — V drugem oddelku skupine B so izloženi kroji (noše), šivanje, tkanine in vezene. Znameniti so posebno nekateri okraski in motivi, ki izvirajo iz poganske dobe; vidijo se n. pr. oblike, ki spominjajo na podobo solnca. Drugi vzorci so se ohranili iz cirilskih

časov — motivi, ki niso nič drugega, kot cirilske črke in besede, katerih ljudstvo sedaj ne zna več čitati, pa jih rabi še dandanes kot okraske. Beli prti, prtiči in zastori za zgolj vesele prilike, n. pr. za krst, so olepšani samo s črnimi všivi; brez dvoma reminiscenca na vero v belega (dobrega) in črnega (hudega) boga. Kroje nam kažejo zvesto in natančno opravljene figurine ali pa živi ljudje, ki stanujejo po hišah češkoslovarske vasi, kakor smo že omenili. Sicer je pa v razstavi vedno mnogo kmetiškega ljudstva, ki je obenem ogledovalec in objekt razstave, katero oživlja in popolnjuje z značilnimi tipi in kostumi. — Tretji oddelek je za ljudske običaje in vraže. Pri vходу nam ponujata figurini češkega gospodarja in gospodinje po stari šegi kruha in soli. Tukaj so razpostavljene krasno opravljene posamezne figurine ali večje skupine, ki nam predočujejo šege in navade češkega naroda ob raznih prilikah, n. pr. o svetih treh kraljih, o sv. Miklavžu, pred pustom, pri snubitvi. Najlepše in najbogatejše opravljena je velika skupina, imenovana »Jízda králů«, ki kaže neko binkoštno šego moravskih Slovkov. Najlepše predstavlja pa narod sam svoje običaje. Za etnografsko palačo na desni roki je velik »amfiteater« s pokritimi in nepokritimi sedeži in prostorom za stoječe gledalce. V tem amfiteatru se lahko zbere do 10.000 gledalcev. Namenjen je za velike narodne slavnosti, predstave in igre. To je oder, na katerem nastopa češki narod. V nedeljo dne 14. julija n. pr. je bil plzenski dan. Po mestu in v razstavi si srečaval meščanske in kmetiške ljudi, ki so imeli na sukni bel in rdeč trak z napisom »Plzensko«. Popoldne se je vse gnetlo v razstavi. V amfiteatru so bili sedeži razprodani; zakasneli smo šli na prostor za stoječe. Ljudje s Plzenskega so predstavljali plzensko ženitovanje; vsi so bili seveda v bogatih, pristnih narodnih nošah. Tako je bil del navzočnega naroda predstavljal, del pa gledalec. — Četrtemu oddelku skupine B je predmet narodno šolstvo, to se pravi: knjige pobožne in posvetne vsebine, cerkvene pesmarice, povesti, koledarji, narodni igrokazi i. dr., katere si je spisal narod sam za svoje potrebe za propada češke literature, ko pisatelji ljudstvu niso podajali dovolj dušne hrane, in ko je tlačila mora-cenzura knjižno delovanje. Zato so ostale te narodne knjige samo pisane in so se razpečavale med ljudstvom, kakor da takrat še ni bil iznajden tisk. — V petem oddelku je zastopana narodna pesem z narodno godbo in plesom. Tukaj se vidijo najstarejši zapiski narodnih pesmij in stari glasbeni instrumenti. — Šesti oddelek kaže napredek v gospodarstvu in obdelovanju zemlje. Omenimo naj samo pododdelek za vrtnarstvo, ker so nekateri semkaj spadajoči predmeti prvi, katere zagledaš v razstavi. Takoj pri vходу vidiš krasno delo češke vrtnarske umetnosti: iz pravih cvetic z veliko natančnostjo plastično izdelano imitacijo češke kraljeve krone sv. Václava. Trata, ki je okoli bronastega kipa kralja Jurja Poděbradskega pred narodopisno palačo, je okrašena s cveticami, ki so razvrščene na podlagi narodnih motivov, posnetih z narodnih vzorci.

Skupina C obsega izložbe posameznih krajev in mest češkoslovarskih, torej »regionalne« razstave, katere so v malem to, kar je cela razstava v velikem.

Drugi glavni del je sestavljen iz dveh skupin. — Skupina D podaje obraz kulturnozgodovinskega razvoja češkega naroda. — V prvem oddelku so prazgodovinski spomeniki. — Drugi oddelek je za češko slovstvo. Literarni odbor se je razdelil v dve sekciji: kvantitativno in kvalitativno; kvantitativna kaže v dijagramih razvoj češkega slovstva po številu knjig v posameznih strokah z imenikom pisateljev in tiskarjev; izložene so tudi najznamenitejše knjige vseh strok, posebno iz novejšega časa. Vrsta pododdelkov se začneja z bogoslovno literaturo katoliško, ki se deli v štiri dobe. Slovstvu prve dobe so položili temelj sveta Ciril in Metod in njiju učenci. Iz te dobe

je znana stara cerkvena pesem: »Hospodine, pomiluj ny«. V začetku XV. stoletja so imeli Čehi, prvi med slovanskimi narodi, celo sv. pismo prevedeno na svoj jezik. Tudi evangelijska bogoslovna literatura češka je zelo bogata. V zadnjih desetih letih je nastalo nekaj pravoslavnih pobožnih spisov, ki se začnajo z l. 1885., ko so na Ruskem naseljeni Čehi prestopili k pravoslavni veri. Za bogoslovnimi spisi so dijagramatično obdelane vse stroke posvetne literature, vednostne in umetnostne; tudi »folkloristika« (Čehi jo imenujejo »literatura lidopisná«) ni pozabljena. Zadnji pododdelek je za češko časopisje. Prvi sled čeških novin se je našel l. 1869. v Jindřiho-Hradskem arhivu. Naslov temu prvemu (pisanemu) češkemu časopisu je: »Noviny leta Božieho tisícého 495«. Prve tiskane češke novine pa so iz l. 1515. in imajo naslov: »Sjezd tří králův Maximiliána I., cis. římského, Wladislawa krále Uherského a Českého a Zikmunda I., krále Polského ve Vídni«. (Preloženo iz latinščine). — Slovstveni oddelek popolnjuje čitalnica, »čítárna«, kjer so po stenah razobešene ali po mizah razpoložene in občinstvu na ogled prepuščene vse sedaj izhajajoče češke novine (okoli 500) in elegantno vezane knjige iz novejšje literature, katere so čitalnici podarili založniki in korporacije. — Narodno gledalištvó, ponos češkega ljudstva, ima svoje mesto v tretjem oddelku skupine D. Prvi pododdelek je odmenjen češkemu gledališču v Pragi; v drugem in tretjem pododdelku so zastopane češke gledališke družbe in diletantovska društva. Češko gledališče je imelo v začetku svojega obstanka prav tako usodo, kakršno ima slovensko še dandanes; boriti se mu je bilo z istimi težavami, predno si je zagotovilo življenje in se polagoma povzdignilo do sedanje višine. »Těžké byly počátky českého divadla. Národ německý měl v Praze již koncem minulého století stálé divadlo, podporované a udržované ve značné míře i silami českými. — — Především nebylo dramatické a hudební české literatury — — nebylo překladů, nebylo budovy, nebylo obecnstva, nebylo vůbec všech potřebných podmínek.« Torej kakor pri nas še dandanes. (Upajmo, da se bode dala slovenska Talija ne samo v svojem ubornem začetku, temveč tudi še dalje v svojem razvoju in napredku primerjati s češko!) — Najimenitnejši objekt gledališkega oddelka pa je, akopram ga ni v razstavi sami, ponosno »Královské české zemské a Národní divadlo«, kjer se za časa razstave igra ciklus izvirnih narodnih in zgodovinskih dram in poje ciklus čeških oper. Imeli smo ugodno priliko, da smo videli baš slavno »Prodano nevesto«. Srčno smo se radovali, ko smo se zopet prepričali, da je češko narodno gledališče vredno svoje slave. Umetniški vkus se kaže pri uprizoritvi, pri petju in igranju. Poje se čisto in umetniški zmerno — posebno sta se nam priljubila gospa Maturova in gospod Lašek — igra se naravno, brez spakovanja. Največji mojster pa je orkester, kar se je priznalo že pri dunajskem gostovanju l. 1892. — Češko glasbo, kateri je posvečen četrti oddelek, smo raje poslušali, nego si ogledovali izložene glasbene, dasi znamenite objekte. V razstavi je seveda dovolj prilike za muzikalne užitke. V razstavi zastopa češko glasbo za uho najbolje ad hoc sestavljeni simfonijski orkester, ki svira pod vodstvom znanega skladatelja Kovařovica vsaki večer v lesenem glodaljšču tik amfiteatra, in sicer samo češke kompozicije. Tak koncert stane 10 krajcarjev!

Poleg petega oddelka, ki obsega stavbarstvo in inženirstvo, je v desnem krilu narodopisne palače še več skupini D pripadajočih oddelkov, pri katerih se je treba kolikor toliko pomuditi. — V osmem, trgovini odmenjenem oddelku je razprostrta velika karta, na kateri kažejo paličice različnih barv in visokosti, koliko premorejo češki denarni zavodi. Različne barve pomenijo razne zavode: hranilnice, posojilnice, banke; visokost paličice pomeni visokost glavnice, vsaki centimeter znači 50.000 goldinarjev. Vidijo se poleg prav nizkih cilindrov po 50.000 goldinarjev dolge palice, ki zastopajo po več milijonov; najdaljša, do stropa segajoča je postavljena na znamenju mesta Prague

in predočuje 50 milijonov goldinarjev. — Deseti oddelek obsega pravištvo, štirinajsti pa hrani spomenike katoliške cerkve. Med temi je po svoji efektivni in umetnostni vrednosti posebno znamenit zaklad praške stolne cerkve pri sv. Vidu s predmeti, ki spominjajo na sv. Vojteha, sv. Václava, sv. Janeza Nepomuskega i. dr. Nekaj katoliških spomenikov je tudi v paviljonu, v katerem je izložilo mesto praško svoje zgodovinske znamenitosti in dragocene predmete upodablajočih umetnostij. (Spomeniki evangelijske cerkve so v posebnem paviljonu zunaj stenografske palače). V katoliško-cerkvenem oddelku se nahaja tudi pregled slovečih božjih potov čeških. — V desnem krilu narodopisne palače sta še dvanajsti oddelek, katerega je predmet velikošolstvo in sploh dijaštvo, in šestnajsti oddelek, ki je posvečen češki ženi. V tem oddelku so izložena literarna dela čeških pisateljic: romani, novele, spisi za mladino, spisi na rodno-gospodarske vsebine i. dr. Dalje so izloženi umetniški izdelki čeških žen: oljnatе slike, akvareli, pastelji; dalje vidimo izkaze o društvenem gibanju češkega ženstva, statistiko telovadnih in dobrotelčnih društev, podobe slavnihi Čehinj, dramatičnih umetnic, pevk, plesalk in virtuozinj; poleg časopisov in brošur, katere so izdajale češke žene, so izloženi rokopisi odličnih pisateljic, seveda tudi tkanine in veznine in drugi umetni izdelki ženskih rok iz starejših in novejših časov. — Že v najdavnějšíh dobah je imela češka žena v obitelji z možem jednake pravice, v husitskih vojskah pa se je možu na strani bojevala za narodovo svobodo. Leta 1851. se je ustanovilo prvo češko žensko društvo sv. Ljudmile; namen mu je bila vzgoja siromašnih deklet za samostalno življenje in podpora vdov. Toda ni še bilo ženskega društva, v katerem bi se češka žena duševno izobraževala in učila ljubezni do naroda in domovine. Ko pa se je vrnil znani Vojta Náprstek iz Amerike, sta ustanovila on in Karolina Světlá l. 1865. »Česko-americký klub dam«. Náprstek je bil spoznal veliki pomen izobražene ženske za narod in družbo; kajti bodočnost dece je v rokah matere, bodočnost naroda v rokah narodnih žen. Odprl je damam svojo bogato založeno knjižnico in razširil področje omenjenega kluba v izobraževalno in dobrotelno; hotel je doseči, da bi si vsaka žena prilastila toliko znanja, da bi bila z možem na isti stopinji splošne omike, in toliko praktične izurjenosti, da bi se mogla sama živiti. — Ameriško-češki klub dam je praznoval svojo dvajsetletnico s tem, da je izročil praškemu županu 30.000 goldinarjev za osirotela dekleta, in potem se je nabralo do l. 1893. še 17.000 goldinarjev. Od leta do leta so se množila češka ženska društva, katerih je sedaj blizu 90, in katera trošijo za dobrotelne namene na leto povprek 80.000 goldinarjev. Ustanovilo se je več ženskih časopisov. Sploh, društveno gibanje in delovanje čeških dam je obrodilo v 40 letih tako obilen sad, da ima češka žena dandanes važno mesto v razvoju narodne organizacije in narodne napredka.

Ostali oddelki skupine D so nameščeni zunaj narodopisne palače v lastnih večjih in manjših paviljonih. — Poseben del razstave je »stara Praga« (šesti oddelek), lesena, v dveh tretjinah prave visokosti izvršena imitacija trikotnega praškega trga, imenovanega »ryneček«, kakeršen je bil konci 16. stoletja za Rudolfa II., ko je renesansa prenavljala stare gotiške oblike. — Veliki paviljon kr. glavnega mesta Prage je cel muzej, v katerem so naložene umetniške in druge znamenite starine. (Oddelek sedmi in deloma trinajsti — vojniški, in štirinajsti — cerkveni). Vojniški spomeniki so še posebej izloženi v ponarejenem gradu Kokořinu, katerega original stoji pri Mělniku. Češko vojskovanje se je najsijajnejše izkazalo v junaških husitskih bojih. Zato spominja na Husite največ in najzanimivejših izloženih predmetov, n. pr. model husitskega bojnega voza na dvo-rišču grada Kokořina.

(Konec prihodajč.)

Archiv für slavische Philologie, XVII. Band, 3. und 4. Heft, prinaša le-te razprave: *Olaf Broch*, Zum Kleinrussischen in Ungarn. — *W. Istrin*, Beiträge zur griech.-slav. Chronographie. — *V. Oblak*, Einige Capitel aus der bulgarischen Grammatik. Pisatelj nadaljuje in končuje svojo razpravo o glasovih *u*, zlogotvornem *lu* in *ru*, o konsonantizmu, praslovanskih *tj* in *dj*, o *lu* epentetskem, o menj glasov *č* in *c*, o deklinaciji in konjugaciji. — *R. Abicht*, Der Angriff der Bulgaren auf Constantinopel im Jahre 896 n. Chr. — *Rudolf Meringer*, Ein altlettisches Vaterunser. — *Milorad Medinić*, Vetranićs Pelegrin. — *I. Bogdan*, Eine bulgarische Urkunde des Caren Ioan Sracimir. — *A. Brückner*, Polonica. Ocena različnih poljskih publikacij. — *Hil. Ruvarac*, Kleinigkeiten zur Geschichte der Balkanhalbinsel. V oddelku 'Kritischer Anzeiger' in 'Bibliographisches' naznanjeno in ocenjeno je veliko število knjig. Slovencev se tičeta dve oceni V. Oblaka. Prva oznanja knjigo: Ljapunov B. M. Kratkij obzort glavnějših javlenij slověnskoj (horutanskoj) literatury vměstě s vvedenijem obšč otnošenij slověnskago jazyka k staro-slovjanskomu i drugim slovanskim. (Poseben odtisek iz Zapiskov imperatorskago Harčkov. universit. I. 1893. 8°. 23 str.) Ocenjevatelj izvaja glede na razmerje slovenščine k ostalim južnoslovanskim narečjem iste misli, katere je Jagić obširno razložil v svoji razpravi 'Ein Kapitel aus der Geschichte der südsl. Sprachen'. Stara slovenščina je bila po njegovem mnenju narodni govor v Macedoniji. Slovenska narečja so bila že v 15. stoletju ista, kakor dandanes; ali tudi že v 10. stol. je bila tako imenovana nova slovenščina razcepljena v več narečij. Stara slovenščina je močno vplivala na jezik brizinskih spomenikov. V drugi recenziji govori o 'Staroslovenski čitanki za višje razrede srednjih šol'. (Sestavil dr. Jakob Sket. Na Dunaju 1894. 8°. LX + 177 str.) Ocenjevatelj popravlja nekatere nauke Sketove iz glasoslovja. Nekatere podatke iz starožitnostij imenuje zastarele in najivne. Tudi v različnih točkah iz življenja jezikovnega se ne ujema s pisateljem. Nemške izposojenke v stari slovenščini n. pr. ne dokazujejo nič več, nego da se je književnost staroslovenska razvijala v bližini nemških sosedov, ne pa, da se je jezik v resnici tamkaj govoril. Zatorej ne velja nič panonska teorija. Pisatelju pa priznava, da njegova knjiga krepko pokrene nauk o stari slovenščini, in da se sme slobodno meriti z vsakim podobnim šolskim učbenikom.

V oddelku 'Kleine Mittheilungen' je prinos *K. Štreklja* 'Zur Literatur über die Koleda bei den Slovenen'.

R. P.

Listnica uredništva. Milinsin: Nerabno. — Prokop: Nadaljujte! Vederemo. Za sedaj samo jedno. Ne silite se nikdar, nego vlivajte v verze samo resnična in globoka moška čustva. Ako imate dar — snovij vam bode dajalo življenje dovolj. — *st*—: Za sedaj nekaj. Tudi drobna lirski pesem mora imeti lepo temeljno misel in pointo, da je vredna objave. Sicer pa velja tudi Vam, kar pišemo Prokopu. — Zvo-nimir: Nerabno. — Notranjec: Nezrelo.

Nekatere pošiljatelje stihov prosimo vljudno, naj imajo toliko spoštovanja do samih sebe, da bi pisali lepo in razločno čitljivo ter da ne bi tako strašno ščedili s popirjem!

Tiskovne hibe. V Zamejskega »elegiji« (v oktoberski št. str. 586.) ima v 18. verzu stati: 'Umira solnce mi v krvavem morji' (ne: v krasnem morji) Morje je »krvavo« od večerne zarje. — A v 32. verzu naj stoji: Dvigati mi glave (ne: Dvigati . . .).

